

BAJAI HONPOLGÁR

Várostarténeti és Környezetvédő lap

2002. január

XIII. évfolyam 1. (135.) szám

Ára: 100 Ft

Fotó: Burger Ottó

A Türr István Múzeum gyűjteményéből

BOLDOG ÚJ ESZTENDŐT

A „másokkal együtt” időszakát éljük, amikor a sorsfeladat közös, teremtjük meg hát végre az egységet, az igazán emberek vonzó közösségét.

Az érdekkapcsolatok rövid életűek. Higgyünk magunkban, s bízunk másokban is, jobban, mint eddig, keserű csalódásaink ellenére is. Sorsfeladatokat csak másokkal együtt lehet megoldani, adjuk össze erőnket, tudásunkat, hitünket, emberségünket. Mindenki van sok szeretnivaló, ezt kéne megérezni, megtalálni, s akkor a széthúzásból újra egység lesz. Amíg azonban mindenki a maga hangszerén „szólót” akar játszani és játszik

is, addig nem lesz harmónia, csak élvezhetetlen kakofónia, macskazene. Segítsük, munkáljuk, szervezzük, tervezzük meg városunk, régióink nagy „szimfonikus zenekarát”, melyben minden hangszer és tulajdonosa szolgálhatná a fülbemászó és lélekemelő szimfónia megszólaltatását.

Ne csak én, ne csak te, hanem ő és ők is — ez is az egység titkai közé tartozik! Ne gyúrjunk mindenkit, s ne is hagyjuk, hogy ezt tehesse bárki is velünk, itt élőkkel — egy masszába. Hadd adja és őrizze mindenki a saját arcát, méltóságát, képességét, szépségét, egyedi talentumát.

Csak ott és akkor gazdag, erős és vonzó a közösség, ahol és amikor egymásra hangoltak, sokfélék, ahol mindenki mindenkiért van, él és tesz mindent. Közös ügyről, a miénkről legyen szó az új esztendőben is. Nem csak a saját, hanem egymás sorsával is el kell számolnunk!

Lépjünk ki bátran zárt világunkból, s akkor szeretni való társakat találunk. Éljük úgy kedves városunkban, hogy rádöbbenjünk arra: *öszszetartozunk!* Ezzel a rádöbbenéssel legyen boldog és valóban új esztendőnk.

Dedinszky Tamás

BAJA VÁROS
KÉPVISELŐ-TESTÜLETE
2001. DECEMBER 22-ÉN
MEGTARTOTT
ÜNNEPI ÜLÉSÉN

VÁROSI
KITÜNTETŐ CÍMEKET ÉS
DÍJAKAT ADTAK ÁT

Baja Város Díszpolgára
kitüntető címet adományozták:

BÁNÁTI TIBOR
nyugalmazott művelődési központ igazgatónak,
DR. KŐHEGYI MIHÁLY
nyugalmazott múzeumigazgatónak — posztumusz díj

Baja Városért

kitüntető címet adományozták:

BÁCSKAI SÁNDOR KEVE
ciszter atya, házfőnöknek,
DEDINSZKY TAMÁS
evangélikus lelkésznek,
ERDEI LÁSZLÓ
nyugalmazott honvéd alezredesnek — posztumusz díj

Baja Város Közszolgálatáért
kitüntető díjat adományozták:

DR. KISS ZOLTÁNNÉ
igazgatónak,
DR. KNÁB ERZSÉBET
igazgatónak

Baja Város Oktatásáért
kitüntető díjat adományozták:

DANI JÁNOSNÉ
művésztanárnak,
HORNYÁK FERENCNÉ
óvodavezetőnek

Baja Város Kultúrájáért

kitüntető díjat adományozták:

BARTOS ARANKA
könyvtárosnak,
KELEMEN MÁRTON
középiskolai tanárnak — posztumusz díj
és
KELEMENNÉ MERK ZSUZSANNA
múzeumigazgatónak

Baja Város Egészségügyéért
kitüntető díjat adományozták:

MÜLLER JÓZSEFNÉ
főnővérnek,
DR. TUSKE MAGDOLNA
főorvosnak — posztumusz díj

Baja Város Sportjáért
kitüntető díjat adományozták:

BORBÉLY MIKLÓS
triathlon edzőnek,
SCHMIDT LAJOS
testnevelő tanárnak

Baja Város Fejlesztéséért

kitüntető díjat adományozták:

KOVÁCS GYÖRGY
KHVM főtanácsosnak,
SIBALIN MÁTYÁS
üzemmérnökség vezetőnek — posztumusz díj

Baja Városában Végzett Szociális Munkáért

kitüntető díjat adományozták:

MARTON IMRE
Nyugdíjasok Érdekvédelmi Szervezete városi elnökének,
SZRAKITY MÁTYÁS
nyugdíjas főnővérnek

Baja Város Közbiztonságáért

kitüntető díjat adományozták:

a
BAJAI POLGÁRŐR EGYESÜLET
részére

FAKASZTHATÓ-E HÉVÍZ BAJÁN?

A helyi és megyei lapokban, a területi televízióban és rádióban egyre többször teszik fel a címben szereplő kérdést, amelyre a válasz ugyanott bizonytalan vagy inkább burkoltan tagadó, de legalábbis nem biztat vérmes reményekkel. Személyemre hivatkozva úgy fogalmaznak, hogy ugyan a mélybeli körülmények nem tűnnek kedvezőnek Baján és szűkebb környékén melegvíz fakasztásra, azonban mégsem teljesen reménytelen a helyzet. Nos, a véleményem valóban az, hogy nem teljesen reménytelen a helyzet. Hogy miért nem egészen az, azt az alábbiakban megpróbálom közérthetően megvilágítani. Mielőtt azonban ezt megteszem, bizonyos történeti visszatekintést szükséges elvégezni, nem csekély mértékben a bajai emberek tudatában felhalmozódott sok téves elképzelés, fél ismeret vagy éppen az úgyszólván teljes információ hiány miatt.

A címben szereplő talány már akkor megfogalmazódott, amikor az Alföldön a XIX. sz. végén és a XX. sz. elején sorra tört fel a meleg-, sőt forró víz az ivóvíz- vagy kőolaj-kutatási célból mélyített mélyfúratú kutakból. Nagyhirű tudós kutatók (Zsigmondy Vilmos, Zsigmondy Béla, Pávay Vajna Ferenc, stb.) áldásos munkája nyomán vállalkozó szellemű városok (Hódmezővásárhely, Szeged, Debrecen stb.) és a Kincstár áldozatkészségéből jórészt már az I. világháború előtt világhosszúvá vált, hogy hazánkban az európai szárazföldön egyedülálló gazdagságú forróvíz-kincs rejlik a mélyben, szinte az egész Alföld térségében. Már akkor úgy tűnt — és ez a hit ma is él —, hogy ez a vízkészlet bárhol megcsapolható.

A sors ezen a téren sem volt kegyes Bajához. Az áldozatkészséggel itt sem volt baj, sőt a város időben sem maradt le a többiekétől. A Szentháromság téren már 1899-ben az alföldiekhez hasonló artézi kút mélyült, azonban a belőle kiáramlott csekély mennyiségű, gyorsan elapadó víz hőfoka mindössze 19°C volt. Baja közönsége ekkor szembesült először azzal az igazsággal, hogy az elképzelés, mely szerint az Alföldön bárhol fakasztható hévíz, nem teljesen helytálló.

Súlyos kérdőjeleket hagyott ránk a Hungarian Oil Syndicate Ltd. által 1924-25-ben a Kis Pandúr szigeten mélyített és meddőnek bizonyult szénhidrogén-kutató fúrás is. Baja város máig legmélyebb fúrólukjából (1369,20 m) azonban nem-

hogy kőolaj, hanem gazdasági értelemben hasznosítható mennyiségű földgáz sem került elő. Pedig az előzetes tervek igen vérmes reményekkel kecsegtettek! Ráadásul az olajkutató cég által kilátásba helyezett hévíz (mintegy a veszett fejsze nyele) sem tört fel; jobban mondva a cég — mai ismereteink szerint — nem is tett igazán kísérletet arra, hogy meggyőződjön a kiaknázzható meleg víz jelenlétéről. E kutató fúrás telepítésével és mélyítésével kapcsolatos események önmagukban is megérnének egy, csak ezzel foglalkozó cikket a Bajai Honpolgárban. A fiaszó (amely már nem az első volt e kőolajkutató cégnél) mindazonáltal nem vette el kedvüket újabb fúrások telepítésének tervétől a környéken (Bajaszentistván, Érsekcsanád), azonban a közbejött súlyos gazdasági válság megakadályozta ezek megvalósítását. (Csak később, részben a II. világháború után történtek ilyen, megint csak eredménytelen próbálkozások). A sikertelenség miatt sok éven át foglalkoztatta a magyar kutatókat, azonban a kérdésfeltevésnél alig jutottak tovább. Bizonyítja ezt az akkori idők legtekintélyesebb ásványinyersanyag-kutatójának, Vitális Istvánnak máig elgondolkodtató véleménye, mely szerint „... Ez a cég Budafapusztán, Kurdon és Baján fúrt olajkutató fúrásokat, azonban ezek a kutak még azt a lokális eredményt sem érték el, mint a Magyar Kincstár nagyalföldi kutatásai, jöllerhet a Hungarian Oil Syndicate Ltd. fúrásainál elsőrendű szakemberek működtek közre“ (Bányászati-Kohászati Lapok. LXX. évf. 21, 387-392).

Okulva a Szentháromság téri és a Kis-Pandúr szigeti kutak tapasztalataiból, a továbbiakban (még a II. világháború előtt) olyan kutak mélyültek Baján, amelyek a 300-500 m mélységszakaszban feltehetően jelenlevő víztartókat vették célba, ahonnan kedvező esetben 25-30°C hőmérsékletű, felszálló víz nyerhető. A Kőlcsey utcai és a Magyar utcai kutak e célból mélyültek, de csak részben voltak eredményesek. Ma már megállapítható, hogy e kutak azonos rétegtani szinteket harántoltak, mint amelyek az Alföld központi részein nagyobb mélységben elhelyezkedve oly kiváló hévízszolgáltatók. Vajon miért nem azok Baján is? A válasz egyszerű! Azért nem, mert ez a vidék az Alföld peremén foglal helyet, és ez nemcsak földrajzilag, hanem elsősorban geo-

lógiailag igaz, és ez a helyzet a hévízkutatás számára általában nem kedvező. Az idősebb közettömeg, amely a földtörténetileg fiatal Alföldi medencéjének az aljzatát alkotja, főként 2000-7000 m mélységben helyezkedik el. (Magyarország legmélyebb fúrása a Hódmezővásárhely-I. jelű kút 5842 m mély, és nem érte el a fiatal medenceüledékek aljzatát.) Baja környékén ez a medencealjzat közel kerül a felszínhez (Pörböllynél 130 m, Sükösdnél 450 m, Csávolyánál 900 m, Nagybarackánál 90 m mélységben van, sőt a Mohácsi-szigeten, Váripusztán, valamint Bátán a felszínre bukik. Következésképpen a felettük elhelyezkedő fiatal üledék-tömeg elvékonyodik, sőt helyenként kiékelődik. A benne helyet foglaló víztartó rétegek is hasonlóan viselkednek, de mindenképpen olyan közel kerülnek a felszínhez (ha egyáltalán megvannak), hogy belőlük inkább csak hideg-, legfeljebb langyos víz nyerhető. Ezen az sem segít, hogy a felszínhez közel került aljzatban helyi, kisméretű mélymedencék előfordulnak (amilyen Baja alatt is van 1800 m maximális mélységgel), mert ezek számos példa szerint meddők, legfeljebb felszínközeli szakaszaikban tartalmaznak hideg vagy langyos vizet. Tehát, ha meleg vagy forró vizet keresünk, azt más földtani képződményekben találhatjuk meg, ha valóban vannak Baja városa és szűkebb környéke alatt ilyenek.

Ha az előző néhány adattal vázolt medencealjzat domborzati képet közzétenni és szerkezeti tartalommal is megtöltjük, kiderül, hogy az aljzat Baja város alatt és a legszűkebb környéken két nagyobb geológiai egységből áll, amelyek egymáshoz való viszonyáról valójában alig tudunk valamit, feltételezzük, hogy kéregmozgások által egymás mellé tolt két tömbből áll. A egyik egység megfelel a Mórággyi gránit rög Duna-Tisza közére átnyúló részének (a város területének északi része alatt), a másik a Villányi-hegység keleti, északkeleti folytatódása K-Baranya és Bácska medencealjzatában (a város déli része alatt). Az előbbi vízföldtani értelemben teljesen meddő közettömeg, az utóbbi viszont (ha mészkőből áll) több mint lehetséges, hévíztároló. Mindebből világosan látszik, hogy erőfeszítéseinket ez utóbbi kijelölésére kell összpontosítani, ha eredményt akarunk elérni, és ezt csak geofizikai kutatásokkal tehetjük meg. Tehát kitermelhető mennyiségű és

kellő hőfokú hévizet Baja város területének déli, délnyugati része alatt és csak a medencealjzatról remélhetünk.

A Kis-Pandúr szigeti egykori meddő kőolajkutató fúrás eredménytelensége és a már említett újabb két fúrás (Kölcsey utca, Magyar utca) csökkent értékű eredményei, továbbá a már akkor ismertnek vehető medencealjzati helyzet, valamint a geofizikai előkészítetlenség sem riasztotta vissza 1967-ben a tervezőket és a számomra ismeretlen finanszírozókat attól, hogy a Szenes utcában hévízkutat mélyítsenek. A város nyilvánvalóan mindent megtett annak érdekében, hogy végre termálvízhez jusson, és nem vádolható utólag senki azért, mert a fúrás létesítéséért minden lehetőt elkövetett, és ezzel elhibázott ügyet pártfogolt. Abban az időben különböző állami forrásokból viszonylag könnyen lehetett pénzhez jutni, csak megfelelő személyeknek kellő helyen és alkalmas időben kellett kopogtatni. Nem a város hibája, hogy e fúrás is eredménytelen lett — ráadásul ez a fiaskó hosszú időre meghatározta a hévízkutatás sorsát Baja város számára.

Az előző bekezdésben említett „geofizikai előkészítetlenség” kérdéséről helyénvaló szólni. Tudvalevő, hogy a mélyfúrásos földtani kutatás a legdrágább kutatási módszer. A Szenes utcai fúrás manapság aligha lenne megvalósítható 100 millió Ft-ból, tehát csak akkor szabad az ilyet elkezdni, ha a kutatási kockázat nem haladja meg az ésszerű mértéket. Ez pedig geofizikai előkutatással jelentősen csökkenthető, és ennek ára a fúrás költségének csak töredék része. Tehát a geofizikai ismeretanyag felhasználása a tervezésben alapvető érdek még úgy is, hogy — elégtelen megkutatottság esetén — a célra szorítókozó geofizikai új előkutatást (esetünkben szeizmikus kutatást) végeztünk. Hogy is áll Baja város és szűkebb környékének geofizikai megkutatottsága? Felelősséggel kijelenthetem, hogy egyike a legrosszabbaknak Magyarországon. Az országos rendszerű gravitációs és földmágneses felvétel, valamint némi geotermikus adatmennyiség természetesen megvan, azonban ez önmagában nem elegendő fúrás tervezéséhez. Ehhez a célnak megfelelő geoelektromos vagy szeizmikus felvételek kellene. Baja és környékének geológiai adottságai csak a szeizmikus méréseknek adnak esélyt. A szeizmikus kutatási módszert főleg a szénhidrogén-kutatásban használják, és ez így történt a Duna-Tisza köze délnyugati részén is. 1959-ben készült el egy

nem túlzottan korszerű szeizmikus felvétel, amely az akkori Bajai járás területét vette célba. A következő mérésorozatra 1986-ban került sor, azonban ez csak a város keleti határvidékét érintette, a hévízfeltárás tekintetében jelenleg számításba vehető területeket messze elkerülte. 1999-ben a Duna vonalán történt speciális folyóvízi szeizmikus felvétel szerkezetkutatási céllal, amelynek használhatósága hévízkutatás terén egyelőre ismeretlen vagy inkább kétségesnek mondható. Mindebből látható, hogy a meglévő szeizmikus kutatási ismeretanyag vajmi kevés segítséget nyújthat hévízkút tervezéséhez. Ehhez alaposan megtervezett új felvételek kellene.

Az utóbbi évtizedekben Baja város környékét 15-20 km sugarú körben mintegy „körülfürták” mélyfúratú kutakkal, szénhidrogén-kutató mélyfúrásokkal. E fúrások jó részében kitermelhető hévíz jelenlétét mutatták ki a mélyben, vagy már ki is termelik azt. Így: Dávod-Püspökpuszta, Nagybaracska, Decs-Bograpuszta, Sükösd, Rém, Bácsbokod, Bácsszentgyörgy rendelkezik ezzel a lehetőséggel. A körön belül — amelynek középpontjában Baja van — mindeddig legfeljebb langyos vizet találtak. E helyzetet kicsit is ismerő bajai polgárból jogos indulattal tör fel a kérdés: „... Körbe vagyunk véve hévíz lelőhelyekkel, hát lehetséges, hogy éppen nálunk nem lenne belőle?” Bizony ez is lehetséges! Az előzmények ismeretében tehát igen nagy óvatossággal kell a kérdés megoldásához hozzáfogni, mert a Szenes utcai fiaskó után ez a téma több bukást már nem tűr el.

A geológiai kutatások — pontosan azért, mert a Föld mélyébe belelátni nem tudunk — mindig kockázattal járnak. E kockázat mértékének csökkentését mindhatóságilag, mindpedig tudományos értelemben rendeletek, szabályok, kutatási stratégiák szolgálják, amelyeket be kell tartani. Európában és Magyarországon hatályos törvények szerint a hévíz, mint valamennyi mélységi eredetű víz, ásványi nyersanyagnak minősül, tehát vonatkoznak rá — többek közt — az ásványvagyongutatók számára, védelmére, kitermelésére vonatkozó szabályok. A hévíz a mélységi víztartó közzel együttesen képez geológiai egységet, amelynek megkutatására kialakult földtani, geofizikai kutatási módszerek léteznek. Az esetek legnagyobb részében csak ezek szakszerű, szabályszerű alkalmazásával érhető el eredmény. A szabályszerűség a bajai feladatnál a kutatási folyamat lépcsőzetes

felépítésének betartását jelenti. Azaz: (1) Az első lépcsőben a terület geológiai ismeretességének felmérése. A tágabb területen bármilyen céllal eddig végzett földtani, geofizikai és hidrogeológiai kutatások eredményeinek összegyűjtése. (2) A második lépcsőben ezek hévízszempontú értelmezése. (3) A harmadik lépcsőben az értelmezett ismeretanyag alapján állásfoglalás arról, hogy érdemes-e, szükséges-e további kutatásokat végezni. Ha a korábbi kutatásokból származó, elegendő információ teljes egészében negatív eredményt mutat, azaz nulla, vagy csak nagyon kicsiny a valószínűsége a hévíz jelenlétének, általában nem kezdeményeznek új kutatásokat, hanem az egész vizsgáldást befejezettek tekintik. Ha az értelmezett ismeretanyag alapján a terület kedvezőnek látszik, és az állásfoglalás a kutatás folytatásáról szól, a további műveletek az eddigiekkel szemben már jelentős költség igényűek. (4) A negyedik lépcsőben új felszíni geofizikai kutatások elvégzése a termálkút helyének, mélységének, várható rétegsorának meghatározására. (5) És végül a kedvező eredményt hozó geofizikai vizsgálatok után a mélyfúrás helykijelölése, műszaki terveinek elkészítése, lefúrása, valamint elegendő mennyiségű, hőfokú és összetételű víz feltárása esetén annak termálkúttá való kiképzése. Szerencsés esetben a negyedik lépcső elhagyható.

Mik lehetnek a konkrét feladatok egy bajai hévízkút mélyítése előtt?

Elhatározás után az előbbieken vázolt kutatási folyamat első lépcsőjét kellene teljesíteni. Ennek megvalósítása nem kíván egyebet, mint valóban hozzáértő, lelkiismeretes szakértői munkát, ami viszonylag nem túl nagy költséggel megoldható. Nagyon lényeges, hogy a terület teljes keresztmetszetében (azaz, a mélyföldtani viszonyokat is) valóban jól ismerő geológus és geofizikus szakértőket vagy céget bízzanak meg a feladattal.

Az alábbi kutatási anyagok beszerzése elengedhetetlen:

- Baja város területén és 20 km sugarú körzetében mélyült minden 200 m-nél mélyebb fúrás dokumentációs anyaga (részletes rétegsor, lyukgeofizikai adatok, hidrogeológiai adatok),

- a területről az utóbbi 100 évben készült valamennyi geológiai, geofizikai, mélységi vízkutatási és szénhidrogén-kutatási jelentés, szakcikk, könyvrészlet vagy könyv,

- a legrégebb (50 évnél idősebb) fúrások mélyítésével kapcsolatos sajtó-tudósítások az egykori helyi sajtóból,

- a szűkebb és tágabb területről készült, különböző tárgyú geológiai-, geofizikai térképek (medence-beli fáciestérképek, szinttérképek, hidrodinamikai és más természetű hidrogeológiai térképek, medencealjazat térképek, tektonikai térképek, gravitációs, földmágneses, tellurikus, geotermikus térképek és szelvények.

Amennyiben a felsorolt térképek és szelvények közül valamelyik hiányzik, vagy a megkutatottság mértékéhez viszonyítva nem kellő méretarányú vagy részletességű (és rájuk viszont szükség van), azok megszerkesztése vagy újraserkesztése.

Az így összegyűjtött dokumentációs anyagból a geológiai háttér lehető legpontosabb megállapítása és az ebből következő hidrogeológiai viszonyok meghatározása kell, hogy megtörténjen olyan megbízhatósággal, hogy az önkormányzat felelősséggel dönteni tudjon a további lépésekről. Döntési lehetőségek: a felsoroltak tükrében az alábbiak:

- a geológiai-hidrogeológiai viszonyok annyira kedvezőtlennek bizonyulnak, hogy értelmetlen további lépéseket tenni a kutatási folyamatban

- a geológiai-hidrogeológiai viszonyok kedvezőnek tűnnek ugyan, de a biztosabb eredményhez geofizikai kutatásokat kell végeztetni

- nem szükséges geofizikai kutatásokat kezdeményezni, mert a földtani geológiai-hidrogeológiai viszonyok annyira világosak és kedvezők, hogy a kútkijelölés új kutatások nélkül is megoldható

Baján a második döntési lehetőség kerül előtérbe.

Mindenki által érzékelhető tehát, hogy alapos és sokrétű földtudományi elemzőmunka nélkül egy új bajai hévízkút mélyítésének sikere valószínűtlen. Valószínűtlen akkor is, ha nem a vázolt stratégia alkalmazásával próbálnának eredményre jutni. Az önkormányzat mindezeket belátta, és részletes kutatási terv elkészítését határozta el. Ennek a tervnek végrehajtása újabb önkormányzati döntést igényel. A végrehajtás után a lehető legjobb eredménnyel kecsegtető fúrás helyének kijelölése megtörténhet, vagy annak megállapítása következhet, hogy Baján vagy szűkebb környékén hévíz keresésének nincs értelme.

Dr. Szederkényi Tibor

Halfogás kézzel

A hagyományos halászat néprajzi kutatói sok esetben említik a kézzel való halfogás különböző válfajait. Ezeket foglalta össze és rendszerezte 1981-ben Szilágyi Miklós egy tanulmányában. E módszerek többségéhez nem kell különösebb „tudomány”, hiszen pl. a kis vízben vergődő hal elkapása szinte önkéntelen mozdulat. Azt, hogy hogyan kell megfogni a síkos testű halat, minden halász — és orvhalász — tudja. A rőndös halász azonban inkább kisegítő módnak tartja, ha a hálóból éppen menekülni igyekvő halat elkapja.

Vannak azonban, akik szinte specializálják magukat erre a halászati módra, s az ilyen halászoknak emléke is sokáig él. Ilyen adatokat közöl a Sárközből Andrásfalvy Bertalan:

„Kubrász Pálra többen emlékeznek még ma is. *„A pap azt mondta neki, hogy Palkó, de régen nem ettem halat. Ő meg kiment, a víz alatt fogta meg, megfázott, abban halt meg.” — A Duna közepibe volt egy tuskó. Én mentem a parton, és látom, hogy egyszerre lebukott, én sikoltottam, de édesapám lement a tuskó (alá) és két olyan nagy pontyot hozott ki onnan.* — *„Pöngő jégben (vékony jégben) is lementek bukva a fészekhez, és úgy hozták föl a halat. Persze, nem mindegyik, csak a gavallérosabbak, akik szinte hősöknek számítottak, híres halászok, hogy ő akkor is fog, mikor nem lehet fogni.” — „Kérdeztem az öregeket, hogy hát hogyan, miként? Hogy nem fázik meg így a vízben ha belemennek? — Nem ám! Fiúkám! mer bekennyük magunkat tóka-zsírral (vadkacsa zsír) — aszongya — hogy ne csípje a bőrünket a hideg víz, a jeges víz. Hát égett ám a tűz a parton, de nagyon. Még pedig úgy, ha mód volt rá, az öregek úgy csinálták, körül rakták karikára, mint a gunyhót, a rőzsét, és akkor különböző helyeken meggyújtották, hogy körül égett. Ha most az, aki a vízbe lebukott, az azon vizesen bedült a közepibe, mint a szoba közepibe, így minden oldalát melegítette”. A 20. sz. elején Sióagárdon élt egy Turcsik nevű halász, aki a Sió alsó szakasz főbérletjének volt a társa. Midőn a víz felmelegedett, ahol halat gyanított a Sióban, teljesen levetkőzve lebukott a 2-3 m-es vízbe, s a halfészkeket megtalálva, a halak közül egyet jobb kézzel a kopoltyújánál fogva megragadott és kihozta a 2-3 kg-osat is. Egymás után 20-25-ször is le-*

bukott, nem mindig járt eredménnyel, mert a halat meg is kell találni. *„S akkor, ha a hal jól fekszik, jobb keze hüvelykujjával a kopoltyúját betöri, és a halat hóna alá csapva, balkezelével a vízben fellöki magát, de még lent a fenéken is a különben elég sebes vízben bal kezelével kell kapaszkodnia... Mikor én vele halásztam, csak pontyot fogott, egy 5-6 kg-os harcsával kísérletezgetett, de az mindig kicsúszott a kezéből... Ha valaki látni óhajtja halászni, július hóban bármikor szívesen intézkedem a bemutatást illetően — írja Illés Béla a Halászat c. folyóiratban 1914-ben.*

1948 nyarán alkalmunk volt megfigyelni egy hasonló halászatot a Dunapataj melletti Szelídi-tavon. A hirtelen mélyülő pandalyos part közelében helyezkedett el egy tápli (ladikra szerelt emelőháló), egy halász a víz alá bukott, s a pandalyokban húzódtott halak közé úszva egyet-egyet elkapott, s már jött is fel. Ugyanakkor társa felhúzta az emelőhálót, hogy a menekülő halakat kiemelje. Ezt a műveletet több ízben megismételték, munkájuk jó eredménnyel járt.

Egy érsekcsanádi asszony mondta el, hogy szüleinek a háború előtt a csatorna mellett volt földjük. Nyaranta, ha ott dolgoztak, édesapja és nagybátyja dél felé a vízbe merültek, és a partban lévő pandalyokat kitapogatva, az ott meghúzódtott halakat fogták, édesanyja pedig már vitte a gyúrt tésztát, mert tudta, hogy halászlét fognak főzni. Sok hasonló történetet hallottunk: Kecelen a csatornában ugyancsak rendszeresen fogták kézzel a harcsát, menyhalat a pandalokban. Benyúltak, és megfogták a halat, mások kiugrasztották az oda tartott zsákba, az is megtörtént, hogy az egyik tartotta a zsákot, nyakig a vízben, a másik fentről szaggatta a partot. A ponty a tuskók mellett, gyökerek közt tanyázik az iszapban. Lábbal kitapogatták, aztán lebukva fogták meg. A lebukást megkönnyítették azzal, hogy egy hosszú pózna végébe kapaszkodtak, a társuk lenyomta a fenékre.

E leírásoknál általában a kívülállók mondják el a látottakat, maguk a halászok csak röviden nyilatkoznak arról, hogy hogyan csinálják. Szilágyi, említett tanulmányában felveti a kérdést, hogy a kézzel való halfogás „elemi ismeret”-e, vagy hagyományozódik, tanulják egy-

mástól? A *bukó halászat* — ahogy Felső Barnabás találóan nevezi — olyan tudást igényel, melyet magától aligha talál ki az ember, s ahogy elmondta, igenis tanulta, sőt hosszú ideig gyakorolta, míg eredményt ért el.

A teljesség kedvéért meg kell emlékeznünk a kézzel való halászat legmodernebb formájáról, a *búvárhalászatról*. A 40-es évek elején Kovács József búvár működése sok vitára adott alkalmat. Komárom környékén Fekete Gyula halászmesterrel egyezsége lépve, saját tervezésű, aránylag könnyű búvárruhában szállt le, a halászok pedig levegővel látták el. A Duna fenekén megkereste a halfészkeket, és az onnan kiemelt hatalmas példányokat egy magával vitt, nagy hálósákba rakta. A pandaloknál egy nagyméretű, karikára szedett szájú zsákokot helyezett a nyíláshoz, s a halakat belezavarta. Ilyen módon nagyon jó eredményeket értek el. A halászatot meg szemléltette a minisztérium küldöttsége is. A vita abból eredt, hogy egyesek a halállomány ily módon való kiirtásától tartottak, ezért a búvárhalászat betiltását követelték. Mások szerint a búvár egyrészt a tenyésztésre alkalmatlan, sőt káros nagy halakat fogja meg, másrészt egymaga úgysem tudná a Dunából a halakat kiirtani. Az sem valószínű, hogy sokan követnék példáját, mert a felszerelés költséges, és a búvármunkához különleges képzettség kell. A háborús események miatt a vita félbeszakadt. Kovács József mint szövetségi halász előbb Győrben, aztán Mohácson, majd Újpesten dolgozott, időnként a búvárhalászatot is gyakorolva. 1955 nyarán fül-tanú voltunk egy beszélgetésnek Győrött, ahol Fekete Gyula — Kovács egykori társa, brigádvezető egy fiatal búvárt igyekezett rábeszélni, hogy ezzel a módszerrel segítse őket. A legújabb fejlődés választ adott a háború előtti vitára. A búvárkodás egyik fajtája sporttá vált, „békaember” szakosztályok működnek országsszerte, ezért az 1961. évi 15. sz. tvr. 20 §. 1 (b) pontja kimondja, hogy búvárként halászni csak a földművelésügyi minisztérium engedélyével szabad.

(Megjegyzés: a függőleges partokban lévő lyukakat nevezik pandalynak vagy pandalnak.)

A képen balról a második dr. Bernhart Sándor polgármester lánya, Klára (Kincsi). A kalapban álló férfi Horváth Iván, a bajai Városi Gáz- és Villamosüzemek igazgatója, balján dr. Bernhart Sándorné tanár; Nagy András városi főépítész — svájci sapkában. A kép jobb szélén Horváth Iván fia, Horváth Gyula.

Kadétugrás. Bemutatója: Miskolczy Ferenc

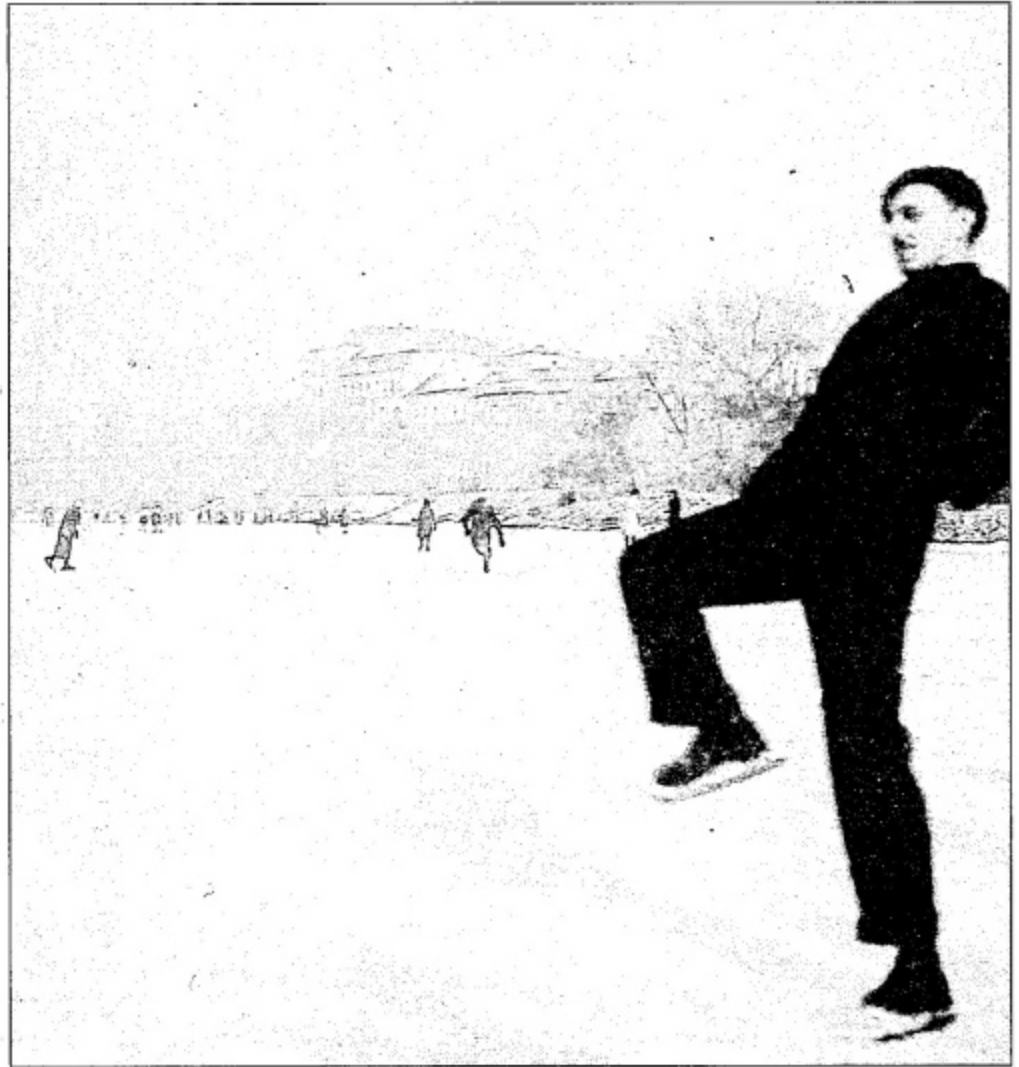
Jégpálya a Sugovicán Fotó: Nagy András

Múltbéli téli sportélet

Baján a múltban számtalan világi és egyházi jellegű egyesület működött, még 1930-ban is volt hetvenegy. Egy téli sportág ápolása érdekében 1876-ban létrehozott Korcsolyázó Egylet a legrégebbek közé tartozott. A jégpálya elnyúlt a Sugovicán átívelő hídtól a Parti utcai bagolyvárig. A híd túlsó oldalán, a jégmentessé tett téli kikötőben a hajók teleltek. Az egylet korcsolyapályájára kitűnő rálátás volt a főterünk nyugati szélén lévő, úgynevezett nyári korzóról. Az ott bámészkodók számára jó szórakozást nyújtott a csetlő-botló, bognizó (korcsolyával váltott lábbal félköröket jégre író), a kadétugrást művelő (amikor a korcsolyázó felugorva a levegőben pördül egyet, és — a másik lábával jégre érve — hátrafelé folytatja a körözést), és másféle korcsolyázó figurák bemutatónak, de a házilag készített jégbokibottal jégkorongozók szemlélése is. Az egyesület jól prosperált, versengések színhelye is volt a korcsolyapálya, vigalmakat is rendeztek. Aztán 1901-ben közkívánatra beolvadt az egylet a valamennyi sport üzését felölelő helyi sportegyesületbe. Még a harmincas, negyvenes években is — egyesületen kívül — élénk korcsolyázó élet volt Baján. Ezt érzékeltetik az egykori — vezető szerepű korizó személyekről is szóló* — képek. „Itt a vége, tedd a jégre, csússzál

Téli kikötő a Sugovicán

Miskolczy Ferenc festőművész-tanár

vele Bátaszékre.” — mondja egy régi sajátos szólás, ezzel vége is van rövidke mesémnek.

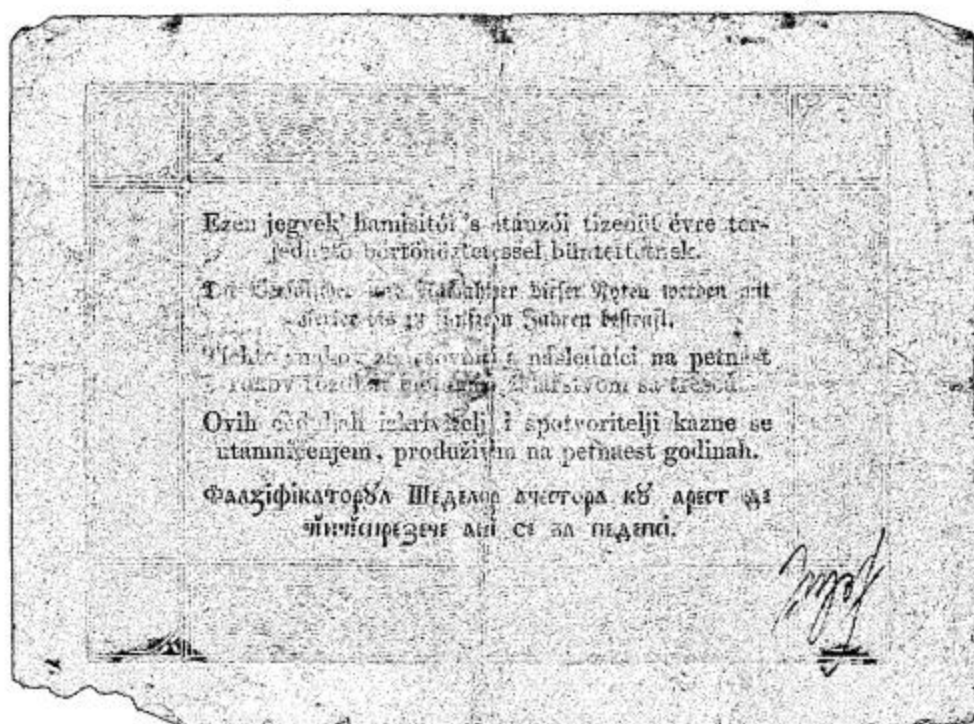
Bánáti Tibor

*A fényképeket — a Nagy András-felvétel kivételével — régi polgármesterünk, Bernhart Sándor New Yorkban élő lánya, Clara Bernhart/Mrs. Bluttman (Kincsi) küldte.

A képen az elől állók közül balról a második kislány Bernhart Klára. A hátsó sorban balról a harmadik Horváth Iván, az ötödik dr. Bernhart Sándor polgármester — szintén kalapban. Jobbról a negyedik Horváth Ivánné. Őt követi balról jobbra Báldy Flóra, Miskolczy Ferenc és Nagy András

A Kossuth-bankó

A 2002-es év az európai pénzgazdálkodásban döntő fordulatot hoz. Az országok bankjai közötti elszámolásból kiiktatódik az árfolyam-átszámítás, de főként az utazó magánember, a turista élvezi a változás előnyeit. Gépkocsiján már évek óta úgy közlekedhetett Nyugat-Európában, hogy az országhatárok létezését alig érzékelte. A határhoz mentén ugyan általában kettős valutarendszer uralkodott, az új ország mélyebb régióiba hatolva azonban át kellett váltania honi pénzét, ami a

bankművelet miatt veszteséggel is járt. A pénzváltási kényszer elmaradása a nyugat-európai ember számára kedvező újítás; a nemzeti valuta eltűnése azonban bizonyosan feleleveníti a nosztalgiát is.

A nemzeti múltjukra oly büszke franciák elmerengenek azon, hogy az 1795-ben bevezetett frank presztízse miként emelkedett magasba, követve a napóleoni sok szárnyalását. Tekintélyét, stabilitását a pénzt kibocsátó francia állam hatalmas gazdasági ereje alapozta meg, ezért rang-

ját a császár bukása sem csorbította. A frank a XIX. században a nemzetközi pénzforgalom egyik legismertebb valutáneme. Az köztudott, hogy Svájc és Belgium pénzneméül választja. Rajtuk kívül azonban hosszabb-rövidebb ideig törvényes fizetőeszköze még a Szardíniai Királyságnak, Olaszországnak, Romániának, Spanyolországnak, Szerbiának, Perzsiának, Bolíviának, Bulgáriának és Görögországnak is.

A márka neve már felbukkan a XI. században lejegyzett izlandi sagákban, azaz hősmondákban. Eredetileg az ezüst súlyának mérésére szolgáló egység volt; később válik a belőle vert, meghatározott számú érme megnevezésévé. Németország és Skandinávia ősi pénze szintén csak történelmi emlékké fakul az euró megjelenésével.

Vélhetőleg nincs messze az az idő, amikor a magyar forint is beolvad az euró egységes rendszerébe. Bár az elmúlt század végén az értékét rohamosan veszítő forint sok keserűséget okozott azoknak, akik lehangoltan szemlélték becsületes munkával szerzett vagyonkájuk vásárló erejének fogyatkozását, volt a forint történetének egy olyan szakasza, melyet nem szabad elfelejtenünk. E rövid, alig egyéves periódus az újkori magyar pénzkibocsátás kezdete volt. Az 1848-as szabadságharc önálló magyar pénzemissziója körül serénykedők a higgadt megfontoltságot, az előrelátó átgondolást, a tettekben kifejeződő áldozatkészséget példázták. Nem olyan tulajdonságok ezek, melyeket nemzeti karakterünk legmélyebb elemzője, Széchenyi legfőbb érenyeink között lajstromozna. Ünnepi pillanat ez, mikor a „szalmaláng nemzet” az erkölcsi megszilárdulásnak erre a magaslatára emelkedik. Méltó és igazságos Európa pénzgazdálkodásának döntő fordulata idején e heroikus kor jelentős teljesítményéről megemlékeznünk.

A Kossuth-bankó pénztörténetileg nyilván pontatlan megnevezés. A mélyzengésű szavakat azonban a másfél százada felébredt nemzeti önértzet tüzzománca vonja fénybe. Az 1848 tavaszán megkezdett önálló magyar bankjegykibocsátással forrott össze e fogalom.

Az alig egy hónapja megalakult első független minisztériumot a szükség kényszerítette erre a lépésre. A pénzügyminiszter, Kossuth Lajos, alig négyszáz-ezer forint készpénzzel vette át az államkincstárat. A helyzetet súlyosbította, hogy a Habsburg birodalmat már hónapokkal korábban pénzügyi válság rázta meg. A

gyengélkedő császári államkassza kiadásait mértéktelen bankjegykibocsátással fedezte. 1848 elejére azonban a polgárok bizalma a papírpénz iránt megrendült, és pénzvagyont mindenki nemesfémre kívánta átváltani. A kis címletű ezüstpénzek eltűnése, valamint a pénzhiány következményeként mind a kereskedelem, mind a bérek fizetése akadózni kezdett.

A válság áthidalása érdekében Kossuth már 1848 áprilisában tanácskozásra hívta össze a pest-budai kereskedőket és bankárokat. A szakemberek meghallgatása után döntött úgy, hogy a pénzforgalom gördülékennyé tétele érdekében tizenkét és fél millió forint értékben papírpénzt bocsát ki. Az egy- és kétforintos címletű bankjegyek előállításával a pesti kereskedelmi bankot bízta meg. A gyors és ésszerű intézkedéssel mind a kormány, mind István nádor egyetértett.

Az első ízben megjelenő pénzt — melyet a köznyelv a népszerű miniszter nevére Kossuth-bankónak keresztelt el — kellő körültekintéssel, megfelelő előkészítés után hozták forgalomba. Mivel a korabeli pénzügyi rendszerek a papírpénz értékállóságának a biztosítására a nemzeti bankban nemesfém fedezetet tartalékoltak, Kossuth a nemzet áldozatkészségéhez folyamodott. Felszólította az ország népét, hogy arany, ezüst, továbbá fémpénz adományozásával teremtse meg az új valuta stabilitását. A kormány úgy tervezte, hogy a magyar pénzt 40%-os fém-, illetve áru fedezettel biztosítja. (Elfogadták ugyanis a gyűjtőhelyeken a polgárok értékesíthető iparcikk és élelmiszer adományait is.) Az előirányzott fedezet aránya megfelelt pl. az angol nemzeti bank igen szigorú szabályozásának, így messze meghaladta az osztrák birodalmi forintét, melynek ekkor már csak 3%-os nemesfém fedezete volt.

A május 24-én megindult gyűjtés első napján Széchenyi István több mint egy mázsa ezüstöt adt át a nemzetnek. A legbőkezűbb adakozónak Zichy Manó bizo-

nyult. A furcsa nevű arisztokrata családja teljes, ötmázsányi ezüstműjét helyezte a haza oltárára. A polgárság sincs híján az áldozatkészségnek. Wodiáner, a neves nyomdaiparos kétládányi arany és ezüst ékszerrel járul hozzá az új forint stabilitásához. Az adakozás július 6-i mérlege szerint 6500 kg ezüstrrel egyenértékű nemesfém gazdagította az államkincstárt. Igaz, e vagyon egy részét nem adomány, hanem nemzeti kölcsön formájában ajánlották fel. Az áldozat hozóinak azonban aligha lehettek illúzióik a visszatérést illetően.

A szerző gyűjteményéből

Kossuth akcióját követően a pénzügyi válságot mindeddig meglehetősen közönyösen figyelő bécsi minisztérium azonnal megélné. Az uraknak rögtön eszébe jutott, hogy 1866-ig, tehát még 18 évig császári felhatalmazás biztosítja számukra a bankjegyek forgalombahozási jogát a korona összes országában. Így azonnal felajánlották, hogy a saját, sokkal fejlettebb nyomdatechnikájukkal a szükséges pénzmennyiséget haladéktalanul előállítsák. Kossuth az elkerülhetetlen intézkedést eredetileg barátságos lépésnek szán-

ta. Az osztrák nemzeti bankot már hónapok óta és meglehetősen eredménytelenül szorongatták a saját polgárai, akik az elértéktelenedő papírpénzt ezüstre kívánták átváltani. A stabil magyar forint megjelenése kétségkívül apasztotta volna az osztrák nemzeti bank ostromlóinak táborát. A bécsi pénzügyi körök azonban rövidebb távú érdekeik miatt nem voltak hajlandóak stratégiai jellegű kiváltságaik csorbítását elűzni. Csakhogy Kossuthban emberükre akadtak. A pénzügyminisztert az események logikája kényszerítette a bankönyomtatás megindítására. Világosan látta azonban, hogy a magyar pénz újra bevezetése a nemzeti szuverenitás fontos gazdasági biztosítéka. Élére állította a garast, és miniszteri lemondását helyezte kilátásba, ha a Batthyány-kormány az udvar nyomásának engedve behódol Bécsnek. A miniszterelnök kormányalakításakor Kossuth belépését szabta meg előfeltételként. Az egyre népszerűbbé váló politikus tekintélyét kormánya májusban még kevésbé nélkülözhetette, mint megalakulása idején. Így az osztrák fináncialis hegemonia igényét az országgyűlés kategorikusan elutasította.

A Kossuth-bankókból a későbbiek során — most már 5, 10, 100 és 1000 forintos címletekben — 42 milliónyi értékű mennyiséget bocsátott ki a kormány. A tragikus bukás, Világos után természetesen nemzeti pénzünk értékét vesztette. Bár a Bach-korszak idején igyekeztek begyűjteni a csak relikvia értékű példányokat, számos család birtokában maradt meg néhány féltett ereklye. Mikor gyermekkoromban először vehettem kézbe e törékeny papírananyagú kincseket, a felnőttek áhitata rám is átragadt. A fakult nyomtatású, kultikus tisztelettel övezett pénzből egy nagy, hős, legendás kor szelleme áradt. A 153 éve kiadott bankjegyek jó részét az idők viszontagságai megsemmisítették. A Kossuth-bankót létrehozó szándék, a magyar érdeket és szuverenitást őrző akarat azonban el nem pusztuló nemzeti örökségünk.

ÁPRILIS

H	1	8	15	22	29
K	2	9	16	23	30
SZ	3	10	17	24	
CS	4	11	18	25	
P	5	12	19	26	
SZ	6	13	20	27	
V	7	14	21	28	

.162.

MÁRCIUS

H		4	11	18	25
K		5	12	19	26
SZ		6	13	20	27
CS		7	14	21	28
P	1	8	15	22	29
SZ	2	9	16	23	30
V	3	10	17	24	31

FEBRUÁR

H		4	11	18	25
K		5	12	19	26
SZ		6	13	20	27
CS		7	14	21	28
P	1	8	15	22	
SZ	2	9	16	23	
V	3	10	17	24	

JANUÁR

H		7	14	21	28
K	1	8	15	22	29
SZ	2	9	16	23	30
CS	3	10	17	24	31
P	4	11	18	25	
SZ	5	12	19	26	
V	6	13	20	27	

MÁJUS

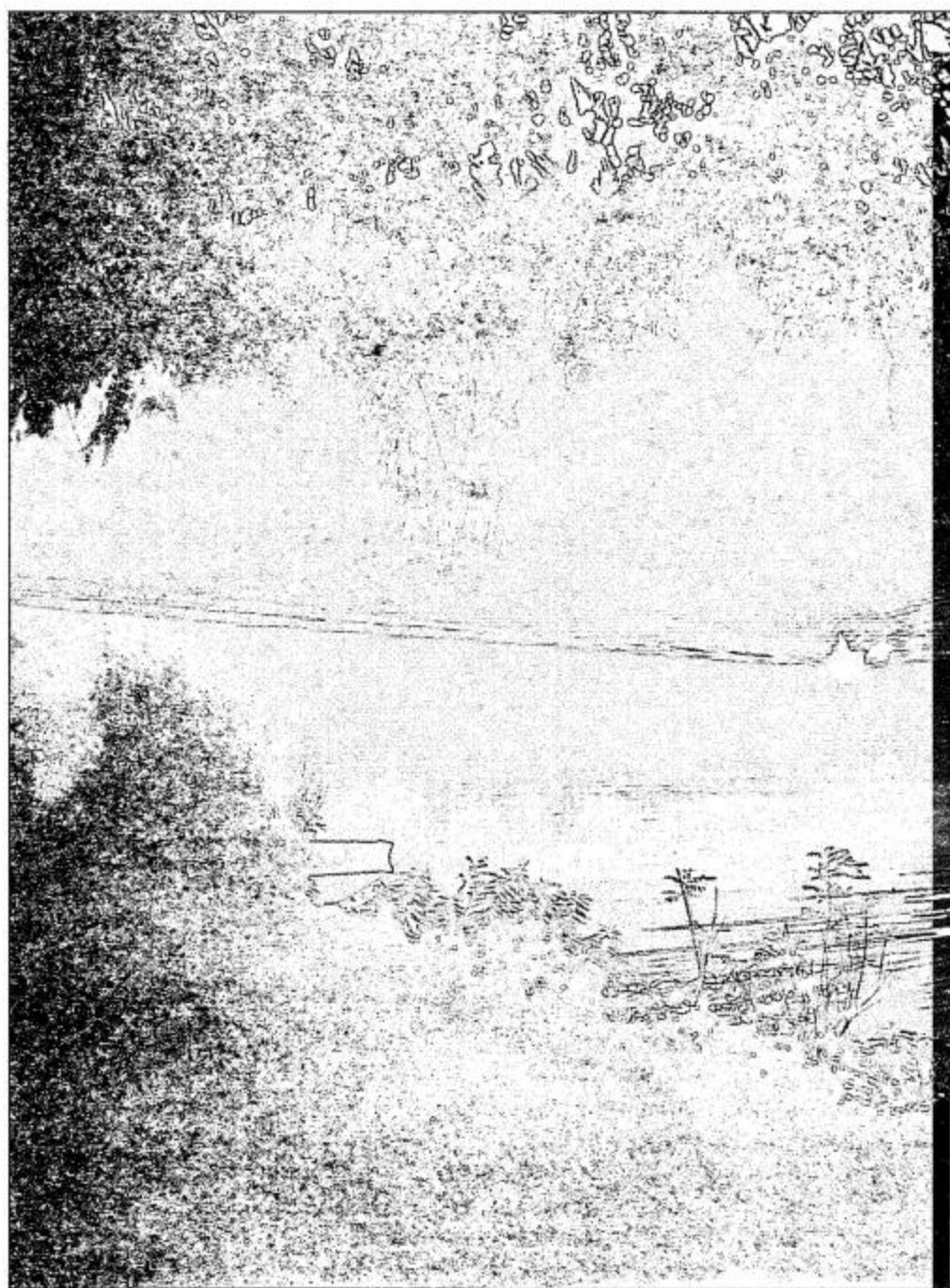
H		6	13	20	27
K		7	14	21	28
SZ	1	8	15	22	29
CS	2	9	16	23	30
P	3	10	17	24	31
SZ	4	11	18	25	
V	5	12	19	26	

JÚNIUS

H		3	10	17	24
K		4	11	18	25
SZ		5	12	19	26
CS		6	13	20	27
P		7	14	21	28
SZ	1	8	15	22	29
V	2	9	16	23	30

A BAJAI HONPOLGÁR

JÚLIUS

H	1	8	15	22	29
K	2	9	16	23	30
SZ	3	10	17	24	31
CS	4	11	18	25	
P	5	12	19	26	
SZ	6	13	20	27	
V	7	14	21	28	

AUGUSZTUS

H		5	12	19	26
K		6	13	20	27
SZ		7	14	21	28
CS	1	8	15	22	29
P	2	9	16	23	30
SZ	3	10	17	24	31
V	4	11	18	25	

SZEPTEMBER

H		2	9	16	23	30
K		3	10	17	24	
SZ		4	11	18	25	
CS		5	12	19	26	
P		6	13	20	27	
SZ		7	14	21	28	
V	1	8	15	22	29	

OKTÓBER

H		7	14	21	28
K	1	8	15	22	29
SZ	2	9	16	23	30
CS	3	10	17	24	31
P	4	11	18	25	
SZ	5	12	19	26	
V	6	13	20	27	

NOVEMBER

H		4	11	18	25
K		5	12	19	26
SZ		6	13	20	27
CS		7	14	21	28
P	1	8	15	22	29
SZ	2	9	16	23	30
V	3	10	17	24	

DECEMBER

H		2	9	16	23	30
K		3	10	17	24	31
SZ		4	11	18	25	
CS		5	12	19	26	
P		6	13	20	27	
SZ		7	14	21	28	
V	1	8	15	22	29	

2002. ÉVI NAPTÁRA

„Én már választottam házát...”

Bácskai családtörténet a gyermek szemével

— részlet —

1.

Bevezető szavak egy önéletrészhez

Az elmúlt idők a történelemtudomány, a szépirodalom és az egyéni, családi emlékezet őrzői. A mögöttünk hagyott évszázad hazai eseményeiről jól dokumentált tudományos munkák sorában olvashatunk, és a kor háborúi, politikai viharzásai közt hányódó emberi sorsoknak számos irodalmi alkotás állít maradandó emléket. A családok kollektív emlékezete tünékenyebb, többségében ugyanis megíratlan marad, s ezért néhány évtized alatt elenyészik. Pedig nem kevésbé értékes kalauz a múlt megismeréséhez. Egyedisége, kétségtelen esetlegessége ugyanis nem fogyatékoság, ellenkezőleg: új látószöveget nyújt, amelyen át a leghétköznapibb mindennapokra, de egyúttal az emberi cselekvés legintimebb indítékaira nyílik kilátás.

Szerencse, hogy olykor azért akadnak, akik leírni is készek a szóbeli hagyományt. Szülei és nagyszülei elbeszélései alapján Mayer Antal ezt tette. Írásában családjának múltja elevenedik meg, különös élességgel az a korszak, a múlt század negyvenes éve, amelynek kisgyermekként maga is tanúja és szenvedő részese volt. Az alábbiakban megkezdjük műve közlését. Terjedelme — és lapunk jellege — nem teszi lehetővé, hogy teljes egészében közreadjuk, de talán a kiemelt részletekkel is sikerül érzékletesen felidézni, hogyan gázolt bele a történelem egy békés bácskai közösség és benne egy dolgos sváb család életébe.

Bálint László

Apai nagyapám — ahogyan mi nevezünk őpapa (ótata) — mondta ki ezt a fontos mondatot, amikor így biztatták új, bátmonostori szomszédai 1946-47-ben, a csalátljai és a vaskúti német származású lakosság elűzése, kitelepítése idején: „Mayer bácsi! Miért nem jelentkezik maga is a családjával együtt kitelepítésre? Eljuthat Németországba, jobb élete lesz az amerikai vagy angol zónában, mint ami itt vár ránk az orosz megszállás alatt!” Ópapa magyarázat helyett a címben szereplő mondattal válaszolt. Akiknek mondta, nem értették, nem is érthették meg, mert nem ismerték az előzményeket, a család sorsának sajátos alakulását, a szűkebb házához, a Bácskához való kötődését. Nem ismerhették a család egyes tagjai között feszülő ellentéteket sem, és az ártatlan meghurcoltatást. A menekülésről sem tudhattak, meg a küzdelemről, hogy a pusztaság életünk megmaradjon, túléljük a háborút és a háború utáni zűrzavart. Ma is úgy érzem, ópapa e tömör mondattal úgy összefoglalta a választ, hogy ma sem tudnám ezt jobban megtenni helyette.

Az ősökről

Az anyakönyvek tanúsága szerint valamennyi ősöm — apai és anyai ágon egyaránt — német származású, a bácskai megnevezés szerint sváb. Hogy valóban svábok-e eredetileg mindannyian, azt nem

tudom, de mindegyikük a XVIII. században jutott el ebbe az új hazába, ahol akkor a gazdag, zsíros föld többnyire parlagon hevert, mert a korábbi lakosság a török hódoltság, a felszabadító háborúk és a Rákóczi-szabadságharc idején kipusztult vagy elmenekült. A korabeli leírások néptelen pusztákról, elbozótosodott, elmocsarasodott tájról szólnak a század első évtizedeiből.

Az őseim — mint annyian mások is — a német birodalmi tartományokban toborzott telepesek voltak, akik tutajon vagy bérelt gabonaszállító hajókon érkeztek, „csurogtak le” a Dunán Apatinig, az „elosztó” helységbe. Egy részük a Fekete-erdő vidékéről, mások Badenből vagy Elzász-Lotaringiából indultak új hazájukba, hogy jobban boldoguljanak, mint otthon. Többeknek jobbra is fordult a sorsa, de sokan megrokkantak, korán meg is haltak az idegen, egészségtelen vidéken általuk ismeretlen betegségekben.

A belső vándorlás is gyakori volt (a házasodás révén rendszeressé vált). A szülőfalumba közvetlenül csak két ősöm érkezett (anyai nagyapám elődei), a többiek a szomszéd falvakból települtek át, vagy házasodtak az új településre.

A dédöreganyám még meg tudta mutatni a szülőfalum felső temetőjében azt a rózsaszínű sűtői márványból faragott, két szív alakú sírlemléket, amely alatt az egyik ősnagyapa és ősnagyamama nyugszik, akik közül Balthasar Limburger nevezetű mint

legényember érkezett a Duna melléki nagyközségbe, az utolsó nagy telepítési hullám során (II. József idején). Róla a dédnagyamama (grószmutter) csak annyit jegyzett meg, hogy egy szál tarisznyában hordta kevés motyóját, és azt jegyezte meg róla: „Der war ein richtiger Wagabund!”

A kalandvágyó fiatalember később itt a Bácskában alapított családot, és jól el is boldogult, utódainak többsége jó üzleti érzéket örökölt tőle, a módosabb polgárok közé emelkedtek, meggazdagodtak. Mások — az utódai közül — kevésbé voltak „élelmese”, csak szorgalmas munkájukkal szereztek megbecsülést környezetükben.

A többi régen elhunyt eleinkről a családi emlékezet sem őrzött meg említésre érdemeset.

A szülőfalumról

Már fentebb is írtam a szülőfalumról annyit, hogy Duna menti település, de nem neveztem meg. A gyermeki megismerés nem a megnevezést részesíti előnyben, inkább a képek rögzülnek először. Ezeket később sem lehet elfelejteni, még felnőtt korban sem. Ha el kellett is az első otthon hagyni, még ma is élénken élnek bennem (sokszor álmomban is visszatérnek) a környezet emlékképei.

A Duna-parti helység Bezdán, a neves kikötő (naponta említik a vízállásjelentés-

ben) a XX. század elején gyorsan fejlődő iparosodó nagyközség, mely Trianon után a Jugoszláv Királyságnak jutott, majd 1941-től 1945-ig újra Magyarországhoz került a helyi lakosság nagy öröme, de a visszatérés tiszavirág-életűnek bizonyult. Bezdán lakossága túlnyomó többségében magyar anyanyelvű volt az eszmélés idején, mintegy negyedrészen laktak német anyanyelvűek, német származásúak. Akkor még szerbek, horvátok nemigen laktak ott, csupán néhány család, akik hibátlanul beszélték a magyar nyelvet. Az összlakosság akkor mintegy 8-9 ezer fő lehetett. A község a Duna-Tisza közén, a Bácska néven nevezett tájegységben található, közel a Dunához. Ez a vidék az Osztrák-Magyar Monarchia idején Bajától Újvidékig, Títelig terjedt, zömében Bács-Bodrog megyéhez tartozott. A Kárpát-medence mindenféle népe megtalálható volt e megyében: magyarok, németek, szerbek, bunyevácok (horvátok), szlovákok, ruszinok (kisoroszoknak is mondták őket). Az egyes nemzetiségek eleinte (a betelepítéskor) igyekeztek egy helységbe települni, de azt később felborította a spontán költözés. Az első világháború idején a vegyes lakosságú falvak kerültek túlsúlyba. Domináns népség mindenütt volt. A nemzetiségi hovatartozás nem jelentett gondot: mindenkit annak fogadtak el, ami volt. Gazdasági, vagyoni különbségek ugyan hamar kialakultak, de ez nem vezetett békétlenséghez, viszálykodáshoz. Az egyes népcsoportokhoz kialakultak ugyan a gyakran találó jelzők: a szorgalmas, takarékos svábok, a könnyelmű, mulatós bunyevácok, a jószívű, befogadó magyarok stb. A mindennapi életben azonban inkább az egyéni megfélézés játszott szerepet, nem a nemzetiségi hovatartozás.

A történelmi Magyarországon Bácskát a jómódú parasztok hazájaként tartották számon. Itt nem voltak nagybirtokok, és a szegények sem voltak olyan elesettek, mint a tiszántúli nincstelének vagy a nagybirtokokon élő uradalmi cselédek.

A bezdáni sváboknak, bár előbb őseik nyelvét sajátították el otthon, az utcán rövid idő alatt meg kellett tanulniuk magyarul is, ha a pajtásaikkal játszani akartak. Magam is kezdetben kevertem a két nyelvet, de mint mások is a faluban, kétnyelvűvé váltam. Sajnos az elsőnek megtanult nyelvet később — egyéb okok miatt — már majdnem elfelejtettem! Szerencsére velünk élt a már fentebb említett grószmutter, akivel muszáj volt sajátos tájnyelven kommunikálni, mert csak törve tanult meg magyarul...

A szülőfalumnak volt egy nagy forgalmú dunai kikötője, volt hajógyára (dunai uszályokat gyártottak), kendergyára, két gőzmalma és saját villanytelepe is. Büszkék is voltak a bezdániak, hogy már 1911-ben bevezették a villanyáramot a legtöbb házba, Budapesttel egy időben. A Dunán a háború előtt — szemben a kisköszegi (batai) hegygel — több vízimalomnak is forogtak a kerekei: mintha lassan haladtak volna az árral szemben, de mindig csak egyhelyben álltak. A lapátjukról megállás nélkül csorgott a víz, napsütésben szivárványt látatva a távolból. Ómama szerint ezek a malmok tudták a legjobb réteslisztet őrölni.

A falu határa jó, zsíros bácskai föld, bár sokszor veszélyeztette akkor is a termést a gyakori tavaszi belvíz, a hirtelen áradás. Vizek vették körül a települést: a már említett Duna, a hajózható Ferenc József-csatorna (ennek egyik öblében volt a hajógyár) meg a Bajától Bezdánig megépült tápcsatorna. A Sebes-fok zsilipjénél kapcsolódott „nagyobb testvérehez”. A déli és a keleti határreszen húzódott még egy nevezetes víz, a Kígyós-patak, mely különösen kora tavasszal, a hóolvadást követően beillett kisebb folyónak is. Itt kezdtek a közelben lakó gyerekek először horgászni, mert hal is akadott benne, hogy később nagyobb vizekre is kimerészkedjenek hosszú bambuszrudjaikkal. Itt láttam először feltűrt alsónadrágban tapogatóval halászó felnőtteket, de kevés látható sikerrel jártak. A közelben lakó fiúk itt kezdték el az első úszóleckéket. Magam is a Kígyósban fürödtem először több hasonló korú pajtásommal együtt késő tavasszal, de meleg napsütésben; együtt csavartuk ki fürdés után a klottnadrágunkat, hogy otthon ne tudják meg, mert még biztosan korainak tartották volna a fürdést. (Mégis mindig kiderült!)

A határban a megművelhető föld mennyisége mindenütt véges; földet vásárolni sok pénzbe került, a meglévő családi örökség pedig lassan elaprózódott, ki is csúszott az utódok lába alól, így sok volt a faluban a napszámos, az alkalmi munkás, mert minden fiúgyereket nem vehettek fel inasnak a kisiparosok sem. Ebben a században (a XX. században) „dívatba jött” a bezdániak között a dunai hajózás: voltak olyan családok, amelyek éveket töltöttek el egy-egy uszályon (vagy ahogy mondták: sleppen), dunai teherhajókon, és rőták az ősi vízi országút folyamkilométereit Regensburgtól a Fekete-tengerig. Amikor megszülettek a gyermekek, akkor már csak a hajós férj volt sokszor hónapokig

távol. Hosszabb szabadságot a téli hónapokban kaptak a dunai vándorok, de mindannyian jól kerestek: a család biztos pénzforrásra számíthatott. A fizetés mellett az uszályok kormányosai, matrózai jól értettek a „sverceléshez” is, mely azt jelenti, hogy ki tudták használni a Duna menti országok árukínálata adta lehetőségeket meg az eltérő vámszabályokat, és ebből igyekeztek maguknak és családjuknak valamiképp lefőlni néha legálisan, de legtöbbször csak fél legálisan.

A község déli részén lakott a legszegényebb lakosság, a Homokosgödrök nevű falurészen. Ezek korábban kubikosok voltak, akik talicskájukkal, ásójukkal, lapátjukkal elvégezték a Duna szabályozási munkáját, kiásták új medrét, gátakat építettek pusztá kezükkel. De a munkák végeztével csak alkalmi munkákra vártak; napszámosok lettek a legtöbben.

Ez a falurész a Kígyóásra nézett dél felé, Zombor irányába, a Kozora-erdő felé, és még egy tekintélyes mező is volt a patak előtt. Ide települtek időnként a vándorcigányok, ha a faluba vetődtek. A sátraikból harsány zsvaj, gyakran civakodás hallatszott. Ezt többször tapasztaltuk ópapával, ha arrafelé mentünk kukoricakacsért. Ezt a tehenek szerették, és jól tejeltek tőle. A bezdáni cigányok többsége „előkelő” cigány volt, több zenekaruk is volt. Ópapa szerint Jóska cigány tamburazenekaránál jobb pengetősöket nem lehetett találni egész Bácskában. Játszottak csárdást, kótlót, de polkát és keringőt is, ha a vendég úgy kívánta.

A községben a házak nagysága, építési anyaga tükrözte a család anyagi helyzetét, lehetőségeit. Sok nagyméretű, gangos, cseréptető, hosszában elnyúló parasztházra emlékszem, az előkelőbb falurészekben gyakori volt a keresztépület üzlettel vagy műhellyel, de számos vályogból épült nádtető ház is volt. A tömött fal errefelé ritkán fordult elő. Az újabb épült lakóházak mind téglából készültek, hiszen helyben volt a téglagyár. Agyag meg volt bőven!

Széles utcák szeltek át a falut (volt hely bőven), melyek ősszel és korán tavasszal nagyon sárosak voltak, csak néhány utca volt kikövezve. Az őszi-téli sár a szárazabb idő beálltával előbb kőkemény göröngyökké alakult át, a nyári melegben pedig finom porrá aprózódott. Vihar előtti szélben szinte áthatolhatatlan felhőt játszott a kocsiutak talaja. A járdák azonban minden utcában téglával voltak kirakva. Kellott is, mert ha például olvadt a hó, másképp alig le-

hetett volna az utcán közlekedni a gyalogosoknak. Az útkeresztezésekben vagy egy-egy bolt közelében téglajárda kötötte össze a szembehátsorokat is. A módosabbak által lakott utcákban szép lombos fák szegélyezték a járdákat, máshol eperfák (Bezdanban szederfának mondták) emlékeztettek a selyemhernyó-tenyésztés divatjára. A fehér eperből különösen a jugoszláv időszak alatt kiváló pálinkát is főztek azok, akik összeszedték a lehulló, könnyen erjedő gyümölcsöt.

Az utcákra más gyümölcsfát akkor még nem ültettek, mert nem is lehetett a napon-ta ki-be vonuló marhacsordától, disznófalkától... Minden reggel tülökszóra ébredt a falu. Előbb a csordások hajtották ki a teheneket, üszöket. A hosszú tülkök címeres szavasmarhák szarvából készültek, és sajátos rekedt, hangon szóltak. Az állatok egymás után sorakoztak be a menetbe, ahogy a kapun kiengedték őket a gazdák vagy a nagyobb gyerekek. Aztán a kanászok jeleztek bádognombitával, és ők is megindultak a növendék malacokkal, süldőkkel, a később hizlalásra kerülő sertésekkel a legelőre. Mindig csodáltam, hogy este hogyan tud szinte minden állat hazatalálni, hogyan ismerik fel a saját portájukat, ahol friss abrak vagy sűrű moslék, kukorica várja őket az istállóban, ólban. Csak az első néhány napon kellett elébe menni a „kezdő” üszőnek vagy újonnan vásárolt tehénnek.

Egyes utcákban (miféleképpen is) libapásztor fogadtak. A már tollasodó, anyányi libákat a gazdasszonyok különféle színes festékekkel jelölték meg, hogy megismerjék őket, bár a pásztorok állítólag mindegyikről tudták, melyik házba tartoznak. Míg a csordások, kanászok mind komoly felnőtt férfiak voltak, a libapásztorok inkább a serdülő kamaszok közül kerültek ki.

Az utcánk

Az utcánknak ugyan minden időben volt hivatalos neve is, de mindenki így ismerte: Nádudvar. Valaha biztosan csak nádtetős házak voltak az utcában, de az arány a cseréptető irányába javult az én gyermekkoromra, bár még sok nádtetős épület volt benne. Felváltva laktak benne (minden rendszer nélkül) magyar és német anyanyelvű lakosok, az előbbieket többségben. Az utca túlsó felén — tőlünk nem messze — egy zsidó állatbörkereskedő lakott. A mi utcánk mögött húzódott a Napkeleti utca, mely már nem

volt teljesen beépülve, sok volt az üres telek, kert. Ez az utca közvetlenül érintkezett a Gákova (Gádor) felé húzódó határral, meg a felső, régi temetővel. Az öreg temetőőr — egy sváb apóka — minden délben harangozott a kápolna harangjával, pedig jól lehetett hallani a templomi harangszót is, de neki valami fogadalma volt ómami szerint, és ezt méltányolni kellett. Egyszer állítólag akkor is megszólaltatta a kápolna harangját, amikor az nagypénteken éppen „Rómába ment”. Amikor a kötelességtudó temetőőr ezt megtudta, ott nyomban térdre borult, hogy imájával mérsékelje „vétkes” tettét!

Az utcánk miféleképpen, a felső részen kiszélesedett: két oldalán kocsit húzódtott, mely közrefogta az utca közepén a gyept. Ez a gyepe jó volt tavasszal a pelyhes kislibáknak, kiskacsáknak csipegetni, legelni. Nekünk, gyerekeknek kiváló játszótér volt minden évszakban, de különösen nyáron. Volt is akkoriban sok gyerek a környékünkön!

Az utca végén vén eperfa árválkodott: hatalmas ágai szétágaztak, vastag törzse üreges volt. Mi, kisebb gyerekek néhány helyen bele is tudtunk bújni az üregébe. Azért volt ilyen, mert szinte minden nyáron bele-belecsapott egy-egy villám. Sokszor égett is utána. Ópapa egyszer — mint ahogy nekem elmondta — egy ilyen villámcsapást követően megpróbálta a keletkezett tüzet eloltani, de jókora szidást kapott az egyik vallásos öregasszonytól, mert ez a tűz isteni jel, embernek nem szabad eloltani. Aztán a tűz és a parázs csak elhamvadt magától is.

A fa mellett egy keresztfa is állt: ünnepekkor néhány szál virágot állítottak cserépben a tövébe. A faluban több helyen is volt akkoriban ilyen kereszt; volt olyan útkeresztezés, ahol kőkeresztet is állítottak egyes jómódú gazdák: díszes felirat hirdette rajta, hogy ki készítette.

A mi keresztünk meg az üreges eperfánk arról is nevezetes volt, hogy előtte dobolt a kisbíró, hirdette a községháza híreit, az előljáróság rendeleteit, előírásait. Az általam mindig megcsodált jelző dobpergés után egymás után nyíltak a kiskapuk, az ablakok, hogy meg lehessen tudni az új híreket. Hamarosan nekem is lett kis dobom (igaz, hogy csak bádognából), és naphosszat vertem az udvaron mindenfelét hirdelve. Nem sokáig bírták ezt hallgatni a házban, és egyszer csak valahogy „elveszett” a dobom. Amikor a háború alatt a padláson újra ráleltem, már nem érdekelt a dobolás. Más, izgalmasabb ügyek zajlottak körünkben!

Az utca akkoriban — különösen hosszú nyári estéken — a találkozások, a beszélgetések, mesélgetések helye is volt. Ha az állatok etetése, itatása megtörtént, elköltötték a vacsorát is, esténként kisszékekre ülve (vagy állandó kispadon pihenve) későig folyt a beszélgetés. Mi, gyerekek szívesen hallgattuk a mesés vagy megtörtént eseményeket, katonatörténeteket, míg el nem álmosodtunk. A nyári esték idilli hangulatát csak a szúnyogok raja zavarta meg. Volt utánpótlás, hiszen mindenfelől víz vette körül a települést! Magam ómami ölben szerettem tartózkodni, mert széles kötényével igyekezett megvédeni lábamat a kellemetlen vérszívóktól. A nyári esték máig felejthetetlen élménye még számomra a százezernyi béka hangja: brekegés, kuruttyolás — különösen egy-egy záport követően. Amikor később lefeküdtünk, még sokáig hallottam hangversenyüket, míg álomba nem szenderültem. Az esti békahangversenyből ópapa a következőket hallotta ki: „Mit varrsz; mit varrsz?” — kérdezik a kisebb békák kórusban. „Papucot, csot, csot!” — felelik a nagyok. „Kiknek, kiknek?” — kíváncsiskodnak az apróságok. „Urraknak, urraknak!” Majd egy másik oldalról mély, vartyogó hangon lezárja a kérdést egy vén mocsárlakó: „Urrak a papok, urrak a papok, de csak a nagyok.”

Bár a sötétben akkoriban még nagyon féltem, a közösség bátorságot adott, így nagyon szerettem nézni a csillagokat, a változó holdat. Ómami valami mesét is tudott a holdon látható sötét foltokról, mely valami rözsét cipelő lánykáról szólt, és én rögtön láttam is azt a lányt, jobban is, mint ahogy lehetett volna látni. Szerettem a homályból előtűnő árnyakban felismerni az ismerősöket, szomszédokat. Különösen vártam egyes estéken a hazatérő fúvószenészeket, akik kissé kapatosan, de jókedvűen mindig elviccelődtek velem. Bauholzer bácsi még a klarinétjába is engedett belefújni, a trombiták megszólaltatása viszont még nem volt nekem való.

Napközben csak mi, gyerekek tartózkodtunk az utcán, legfeljebb egy-egy lovas kocs haladt el hol az egyik, hol a másik oldalon. Nagyobb „felfordulás” a már leírt reggeleken és kora estéken volt, amíg a legelőre igyekvő, illetve hazaérkező állatok vonulása tartott.

Azt hiszem, hogy a Bácskában sok-sok utca volt a bemutatott Nádudvar utcához hasonló, mégis le kellett írnom, mert ez az utca is az emlékképek színtere és a későbbi történések helye.

A házunk

Két házhoz kapcsolódnak az első emlékek: az első természetesen az, amelyben megszülettem (1938-ban még ritka esemény volt az, hogy a csecsemő a kórházban jöjjön a világra, a bábaasszony volt az a személy, aki hozzáértően világra segítette az újszülöttet). A másik a „vasárnapi” ház. Amikor már abba a korba jutottam, anyám vasárnaponként (délután) gyerek-kocsiban elvitte az anyai nagyszülőkhöz. Arra emlékszem, hogy ha tehettem, én tolta a vastag kerekű sportkocsit az út nagyobbik részében. Hazafelé — már fáradtan — inkább néztem az elsuhanó házak változó színű falait, mígnem elaludtam. Hosszú volt az út a Nádudvarból a Pusztai utcáig, Schochter ótati házáig. Amikor a hosszú út után végre odaértünk, mindenki a következőket kérdezte: „Wer kommt denn da?” „Der Toncsi!” („Ki jön itt?” „Toncsi jön!”). Később már útközben előre ismételttem ezeket a szokásos mondatokat, melyek sokáig azonosak voltak. A Pusztai utcában kizárólag németül folyt a társalgás.

Nagyon szerettem ezeket a látogatásokat, találkozásokat ótatival, a nagynénemmel, Rózi tantival, a mostohanagyamammal, aki egyáltalán nem olyan mostoha volt, mint a korán megismert Grimm-mesék gonosz teremtményei. Szerettem Jergit, a mostohanagybácsit is, aki ekkor már Rózi néni férje volt. Így duplán is rokonná vált.

A Pusztai utcai ház szinte új volt (a harmincas évek elején épült). Hosszú, egyenes parasztház volt széles, tükörfényes folyosóval, szép, fehérre mázolt ablakokkal. A lakoszobák után konyha, pince, tágas kamra, majd az istálló: bennük legalább két munkára fogható ló, évente kanca csikájával, majd a tehének istállója. Ezek mögött még más gazdasági épületek sorakoztak, ahogy az illetett egy viszonylag jobb módú parasztember háza tájához akkoriban. A szérűskertben széna- és szalmakazlak, télen szárkúpok sorakoztak rendre. A barkácműhelyről annyit, hogy akkoriban a földműves gazda sok mindent maga eszközölt össze, csak a bognárt és a kovácsot kellett gyakrabban felkeresni. Ótati készítette az első kezdetleges szánkómat is, amikor kiderült, hogy már rég leesett a hó, és ennek a gyerekeknek még mindig nincs szánkója...

Nádudvar utcai szülőházam nyugat felé tekintett két tágas ablakával, kis- és nagykapujával. A kiskaput nem használtuk állandóan; a számomra óriási, vala-

mikori kocsitengellyel kitámasztott nagykapu kisebbik szárnyán lehetett bemenni az udvarra.

A ház első és hosszabb része még nádtető volt, de magasabb, mint az utca többi lakóháza. A hátsó rész a húszas években átépítésre került; még magasabbra húzták a falakat, és a tetőre cserép került. A ház további átépítését a 30-as évek gazdasági válsága akadályozta (a cipésműhelyben akkor alig akadt munka).

Az új házrészben volt az istálló (két tehén és egy ló volt a legális „lakója”, a gerendán fészkelő füstifecskek önkényes lakásfoglalók voltak benne. Előtte a kamra a padlásfeljáróval, majd a pincelejáró széles műmárvány lépcsővel. A ház első felében három tágas szoba sorakozott egymás után. Az átlagosnál nagyobb méretű konyha ebédlőnek is szolgált. De nemcsak azért volt nagyobb, hanem azért is, mert a téli hidegben ide költözött átmenetileg a cipésműhely egy része is, bár a „mesterek” (ópapa és apám) szívesebben tartózkodtak a különálló műhelyben.

Az építkezésre azért került sor a már említett időben, mert a műhelyben volt munka bőven, az örökölt földek jól teremtek, és ópapa volt a nagyközség cipészei által létesített szövetekezeti bőrösbolt vezetője is, ahol a bőr mellett cipésszkeleket is árultak. Aztán a válság hatására kevesebb lett az emberek pénze, elmaradtak a rendelések, az üzletet be kellett zárni. Az eredmény az lett, hogy az építkezés félbeszakadt, és aztán már nem is folytatódott.

A kiskapu és a nagykapu között belécezett kerekasztal adta a háznak az ivó- és itatóvizet, mellette hosszú vályú nyújtózkodott, melyből a tehének olthatták szomjukat. A széles udvar másik oldalán volt a cipésműhely, mely elég tágas volt: két pangli volt benne két háromlábú suszter-székekkel. (A pangli egy kis asztalka, mely tele volt a szükséges szerszámokkal, szeges dobozokkal, fogókkal, csirizes edényekkel, szegező- és varróárrakkal, oldalán előre elkészített szurkos fonalak lógtak.) A minták, vonalzó az asztalka fölött elérhető közelségben, a polcon kaptak helyet. Az egyik ablak előtt állt a balkezes cipészvarrógép a felsőrészkezesítéshez. Volt még a műhelyben kaptafaállvány is, ahol nagyság szerint sorakoztak párban összekötve a kaptafák és a sámfák. Előtte egy heverő volt pokróccal gondosan letakarva, a fejrészénél kispárna. Nyáron ópapa ezen tartott déli pihenőt. Még most is látom, ahogy hanyatt dől, a szemére húzza kalapját, és azon nyomban intenzív horkolásba

kezd. De alig kezdte el, már hagyta is abba a szundikálást, mert várta a munka. Mindig azt mondta, hogy neki ennyi is nagyon jólesett. A heverő mögött, a falon egy nagyméretű Európa-térkép meg egy Magyarország-térkép volt felerősítve. Az előbbin a háború alatt apám (amíg be nem vonult katonának) gondosan jelölte a frontok állását, mind a keleti, mind a nyugati vagy déli részen. Sztálingrád után élvezettel hallgattam ópapa gúnyos megjegyzéseit, amikor a rádió rugalmas elszakadásról papolt, mellyel a visszavonulás, később a menekülés tényét igyekeztek szóban enyhíteni.

A műhely mögött volt a kocsiszín, mert lovas kocsink is volt. Nem volt olyan szép, mint a Schochter ótati ünneplős kocsija, nem is volt olyan hosszú, mint a parasztkocsija, de egészen takaros jármű volt. Amikor egyszer meg találtam jegyezni, hogy nem úgy hallik a zörgése, mint a Pusztai utcai kocsinak, akkor Mayer ótati azt jegyezte meg, hogy ez azért van, mert mi csak fél lábbal vagyunk földművesek, Schochter ótatinak meg a földművesség a fő foglalkozása, illik is, hogy az ő kocsijának a kotyogása, zörgése „szabályszerűbb” legyen. Ezzel az ügy részéről be is fejeződött.

Mayer Antal
(folytatjuk)

Közlemény

Tájékoztatjuk Tisztelt Olvasóinkat, hogy a Bajai Honpolgár Kuratóriuma 2001. december 3-án ülést tartott, melyen részt vett a lapalapító és kiadó Újvárosi Általános Művelődési Központ igazgatója, Nemes Gábor és a lap szerkesztőbizottságának felelős vezetője, Bánáti Tibor. Az egyik napirendi pontként két fővel kiegészítették a lemondás és elhalálozás miatt ötagúvá csökkent alapítványi testületet. Új tagok lettek: Merk Zsuzsa és Mezei Lajos.

A kuratórium új elnökévé választották Mezei Lajost. Titkára továbbra is D. Szabó Jenő. Tagjai: Csiba Gyula, dr. Dániel József, Kiss Mária, dr. Koch György és Merk Zsuzsa.

SZÍNEK ÉS ÉVEK

B. Mikli Ferenc kiállítása a Nagy István Képtárban

Baján ma ünnep van. Lélekben és szel-
lemben is ünnep. B. Mikli Ferenc barátunkat köszöntjük, és ez a kiállítás el-
mondja Önöknek, kicsoda is Ő.

A mai nap hangulata miatt próbáljuk
megkeresni a művészet varázsának ere-
detét. Mondjuk, vegyük elő a hitéletnek
és a világfolklórnak legszebb könyvét, a
Bibliát, annak első részét, az Ószövetsé-
get, annak is második könyvét, az Exo-
dust, tehát a kivonulást. Ennek a közepe
táján a következő história zajlik. Tana-
kodnak Mózesrel együtt a zsidók vala-
mennyien arról, hogyan lehetne felépíteni
az Úr, az Örökkévaló tiszteletére a szent
sátrat, milyen legyen az udvara, belső be-
rendezésének csodája. Töprengnek, és
nem jut eszükbe semmi. És akkor az
Örökkévaló, aki az Ószövetségben állan-
dó tárgyalásban van Mózesrel, azt mon-
dja neki: Figyelj rám! Felhívtam magam-
hoz név szerint Bésaléelt Júda törzséből,
és ezt a Bésaléelt eltöltöttem az Isten
szellemével, bölcsességgel és tudással,

hogy találjon ki dolgokat, valósítsa meg
azokat, és a szívébe szeretetet és tudást
adtam, hogy tanítson másokat is.

Drága Barátaim! Ha ezt a hangulatot és
ezt a mitikus pillanatot elfogadjuk, akkor
tudnunk kell azt, hogy az első névvel
megnevezett művész, a Bibliában feltün-
tetett Bésaléel és attól kezdve minden
művész és mindenki, aki embereket tanít,
szerződésben van az Istennel. Semmi
mást nem kell tenni, csak ezt a törvényt
kell valahogy végrehajtani. Ez a tanítás
sugárzik ezen a kiállításon, amit nagy
gonddal és szeretettel rendezett a bajai
Türr István Múzeum. Külön érdekessége
a kiállításnak, hogy e hatalmas bemutatá-
sára egy fiatal művészettörténészt, Ko-
vács Zitát kérték fel, aki nagy odaadással,
beleéléssel válogatta évtizedek munkás-
ságából a ma itt látható képeket. Nem va-
gyok művészettörténész, és Önök sem
azok, ennek következtében úgy nézzük a
képeket, ahogy a közönséges halandó né-
zi: ez szép, gyönyörű, ez lenyűgöző, ez-
zel a képpel lehet együtt élni. Ami most
itt látható, Mikli Ferenc életének, művé-
szetének mérhetetlenül gazdag válogatá-
sa. Mindehhez tegyük hozzá, Mikli Fe-
renc ars poeticáját: a mai festészetben
nem a stílus az irányadó, hanem a szub-
jektum, a személyiség és a nemzeti érzés,
mert a művész ezzel gazdagíthatja az
egyetemes kultúrát. Itt, Magyarország dé-
li részén, ebben a mindenféle nemzetisé-
gű Bácskában van egy ember, aki egyszere-
rű szavakkal foglalja össze a művészet-
történészek és a művészek sokféle vallo-
mását. Becsületos, Istenhívő, nemzeti
gondolat száll innen, Bajáról.

B. Mikli Ferenc elviselni próbálja en-
nek a pillanatnak a hihetetlenül szorongá-
tó örömét, mert az az igazság, hogy a mű-
vész akkor a legkiszolgáltatottabb, akkor

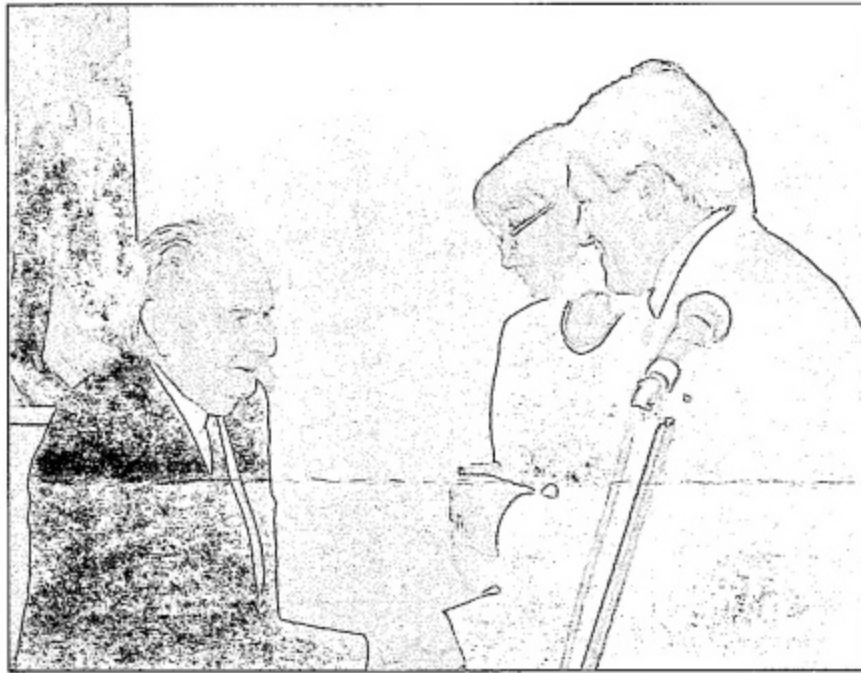
a legvédtelenebb, amikor megnyílik egy kiállítás. Akkor ott áll, egy szava sincs már. Valamit várnak tőle, most majd a csodát mondja, pedig a csoda ott van a képeken. B. Mikli Ferenc képeiről, ezekről a pillanatokról a költészet, egy verssor jut eszembe. Hasonló gondolatokat és terheket élt át József Attila, amikor ezt írta. Az én ajándékom című versében: „A szívem hoztam el. Csinálj vele / Amit akarsz.”

Ez az a nagy pillanat, amikor szeretnénk Mikli Ferenc lelkébe bepillantani. Kratochwill Mimi, a kiváló művészettörténész, aki a bajaiak számára tökéletesen ismert, mert sokat járt itt, Mikli Ferenc életének szinte minden korszakához kapcsolódik, észrevette — ami az idézett Bésaléel történetből is kiolvasható —, hogy kettős feladata van Isten szerződéses művészenek: a művészi alkotás és a tanítás. E kettős feladat teljesítésének örömteli és fárasztó munkájában élte le életét Mikli Ferenc — írja Kratochwill Mimi —, és egyik sem csökkentette a másik értékét.

Nem gyűjteményes kiállítás ez a ma itt látható, mert nem egyszeri begyűjtés. Mikli Ferenc olyan eleven, hogy azt mondhatja magáról: mindennap vetek és mindennap aratok. Szinte hihetetlen, s aki kicsit közel van hozzá, tudja, hogy mindig alkot, ecsetvonásokkal végigkísér mindent. Ezek a képek itt körülöttünk, melyeket most eltakarnak, mert hála Istennek sokan vagyunk jelen, számot adnak arról, amit meg akart és meg tudott valósítani életében. Népi jelenetek vesznek körül bennünket, a Szeremlei menyecske, a szép, sudár leányzó alakja, vagy a népszokásoknak sokféle példája. A Tanyázás című képen Mikli Ferenc megfestette a roráték hangulatát, a Vincézés című alkotásán a kocsmázás élménye szólít meg — nagy dolog ez Bácskában, mert ehhez érteni kell, nemcsak fogyasztani —, és még sok ezer ilyen pillanatot ragadott meg.

A művészettörténészek, akik Mikli Ferenc munkásságát vizsgálják, mindig elmondják hihetetlen hűségét a városhoz, a Dunához, a Duna környékéhez, és szólnak ezek erős és inspiráló hatásáról. Valóban így van, ez a hatás átszövi a világon

látott dolgokat is. Rengeteget utazott, bejárta azokat a helyeket, ahol a művészet tápláló erővel száll az emberbe. Több képet látnak itt itáliai útjairól, s a kiállítás rendezésének az is érdeme, hogy nem az időrendet követte, így egymás mellé kerülhettek különböző időben készült alkotások. Ezért, ha így egymás mellett nézik a más-más években készült képeket, kétfajta dolgot látnak, kétfajta érzést, két hangulatot, ahogy egyszer megélte, majd ahogy — idő múltával — újra átélte. Ezek az elemzések — és Kratochwill Mimié is ilyen — egy kicsit olyanok, mint-

ha egy szelíd emberről beszélne. Megengedik ugyan azt, hogy a dinamizmus a képeken már-már zenei hatású, de számomra inkább lírai. A képekhez Kosztolányi Dezsőt kell olvasni, mert Ő még a teljes Bácskáról szól. Ez a kerek Bácska van Mikli Ferencben, ezért is a Bácskai nevet választotta művésznévnek. Juhász Gyulát kell olvasni, mert ahol élünk, mégis csak Dél-Magyarország, ennek a tájnak a hangulata. A nagyvilágtól való távollétet így jelzi Juhász Gyula: vár Párizs és vár Abádszalók. Ekkora távolságban élnek együtt az emberek.

E szelíd Mikli Ferenc egyetlen dologban nem ismeri a szelídséget, csak a komolyságot: felsikolt és dörömböl, ha valami giccses. Ha valami nem tetszik, nem illik az egészbe. Mikli Ferenc úgy felismeri a giccset, mint a remeték a bűnt. Akkor azonnal kikel magából, hadakozik a városért, az épületekért. Sajnos nem művészettel építik sem a várost, sem a nagyobb környezetet. A városok épülnek igenek és nemek között, az ország épül igenek és nemek között, és írjuk Magyar-

ország történelmét sokféle igen és nem között.

Mikli Ferenc ragaszkodik ahhoz — és ebben igaza van —, hogy Ő üzenetet hordoz. Mert az Örökkévaló megáldotta Bésaléel leszármazottait sok mindennel. Ferit azonban biztos nem áldotta meg kereskedelmi érzéssel. Mániákusan ragaszkodik az alkotásaihoz, mert azok az Ő életének apró kis kövei, hozzátartoznak életéhez, és ha nagy lelki élménnyel valakinek ajándékoz vagy valaki vásárol, az neki mind veszteség, mert a kép eltávozik Tőle, nincs mellette. És vissza kell hozni, ha kiállítás van. Ragaszkodik ez

önmagához, mert minden kép önmaga, belőlük lehet összerakni különös lényét. Ez a ragaszkodás teszi ilyen megható hangulatúvá a mai kiállítást is. Meg kell mutatnia, miként élte meg utazásainak élményeit, hogyan érezte meg a jeruzsálemi falat, a davenolás hangulatát, vagy hogyan látott meg egy olyan Velencét, ami nincs. Az a Velence nincs, az általa megfestett valóság nincs, de saját valóságának van egy üzenete, s erre szeretné tanítani tanítványait és mindenkit.

Nézzenek egy kicsit körül, ne keressenek ilyen-olyanfajta igazságokat, ne a stílust, és azt sem, hogy kihez is hasonlítható Mikli Ferenc. Mikli Ferenc Mikli Ferihez hasonlít, mi magunkhoz hasonlítunk, a város a városhoz. Ennek a földnek a gyermeke, ezt adta neki Baja, amit belülré zárt, benne van, s az a varázsolja Baját és a világot, ami Ő maga, mert az Ő szemével a világ is más.

Köszönöm, hogy eljöttek, és nem is nyitottam meg a kiállítást, mert a kiállítás az első vendég megérkezésével már megnyílt.

Rapcsányi László

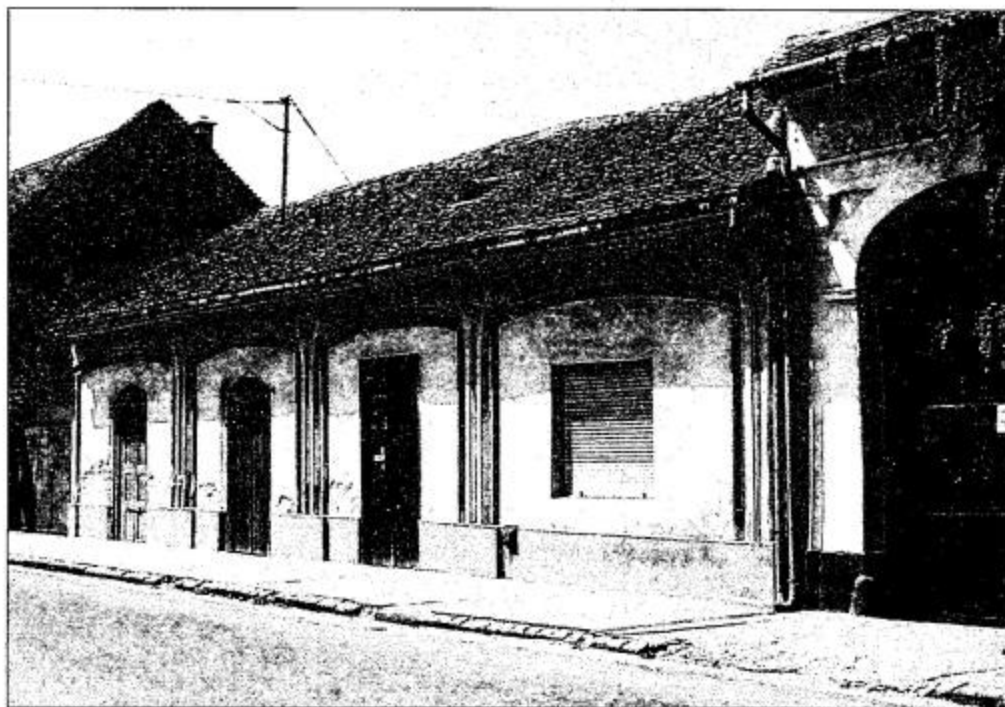
Kép: Sultis László

Rapcsányi László beszéde B. Mikli Ferenc festőművész 80. születésnapja alkalmából rendezett kiállítás megnyitóján hangzott el 2001. november 28-án.

Építészeti emlékeink

Említést tettem már lapunkban arról, miként mennek veszendőbe régi, szép, műemlék jellegű házaink. A Deák Ferenc u. 7. szám alatti romantikus arcualatú és az Attila u. 13. számú klasszicista jegyekkel bíró, elaggott házakat a közelmúltban bontották le.

Most ismét előhozakodok egy újabb hajdankori épület, a Szabadság út 15. szám alatti, romantikus stílusú, az 1870-es évek körül épült ház szétbontásával. Igaz, az épület a régi időkben eredő, hajdankori szépségét is réges-régen elrontották. Az eredetileg négy ablak-tengely után következett kapuja, ablaknyílásai helyett üzletnyílásokkal módosították utcai frontját, szélső ablaknyílását meg kicserélték oda nem illővel. Az ablaktengelyeket középen mélyített lizénák választották el egymástól, amelyek tagolták a homlokzatot, mindegyikét kerek alakú medailon díszítmény ékesítette. Az avatag ház megpillantása mindenkor az emberbarát Dickens angol író melodramai stílusirányzatú regényeinek környezetére és halhatatlan alakjaira emlékeztetett. Nem lesz többé olyan lakóház Baján, mely kivarázsolhatna ilyen érzelmeket.

Fotó: Bálint Attila

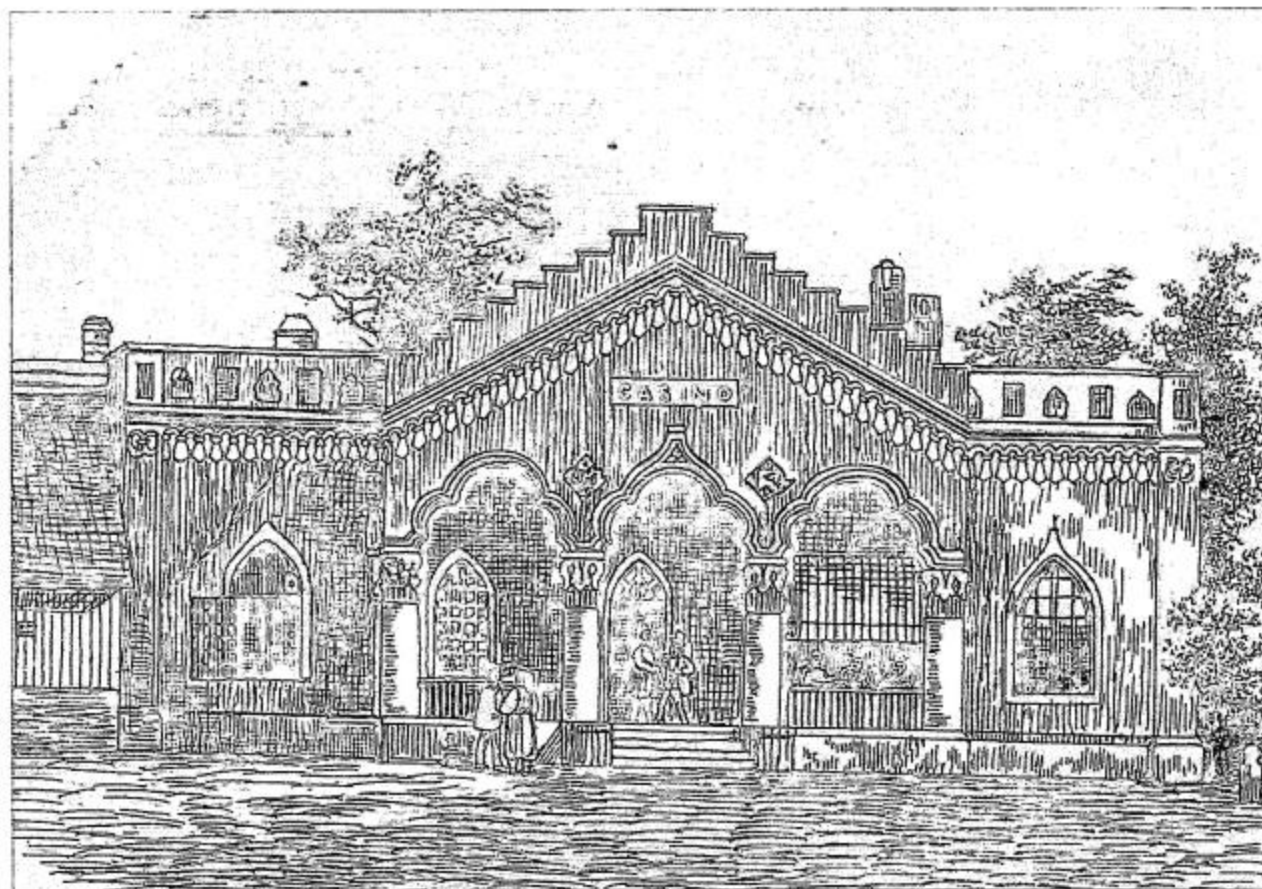
Említést kell tenni még arról — ma élő ember nem láthatta —, hogy valaha a Sugovica-víz közelében, annak dülékeny partján, egy fákkal szegélyezett széles útvonal mellett ott állt az 1847-ben épített Nemzeti Társaskör. A feltűnést keltő, kaszinóról készített rajz egy, a barokk stílus, túlhajszolásából született, ékítményes, kínaiasan egzotikus, rokokó vonású építményt tár elénk. Elődeink nem szerették a haszonbérbe vett, közösségi célokat szolgáló házat szűkös helyiségei miatt. Azért sem, mert a köz-

li piaci tömeg zajongása és a kis távolságban lévő placccon várakozó gabona-szállító lovas kocsik lármája is odahalatszott. Ezért a mai Tóth Kálmán tér 8. sz. alatt 1892-ben új kaszinót építettek.

Bánáti Tibor

Ismeretlen személy 1859-ből származó rajza.

A Türr István Múzeum gyűjteményéből.

Időszerű feladatok a környezeti nevelésben

Minden egyes ember meghatározott természeti és társadalmi feltételrendszerbe születik, amellyel egész élete során kölcsönhatásban van. Azaz maga is hat azokra, és visszahatásuktól sem függetlenítheti magát.

Ezen összefüggésben szeretnék néhány fontosabb nézőpontot felvillantani, elemezni az alábbiakban jelezve, milyen lényegesebb kölcsönhatások szerepelnek a tanító munkájában.

A környezeti nevelés mint közös követelmény

A NAT követelményrendszere három fokozatú:

- közös
- általános
- részletes követelmények képezik

A közös követelmények minden műveltségi területen kötelező szempontokként kezelendők:

a gyermeki személyiség fontos összetevői:

1. hon- és népismeret
2. kapcsolódás Európához
3. kapcsolódás a nagyvilághoz
4. környezeti nevelés
5. kommunikációs kultúra
6. testi-lelki egészség
7. tanulás
8. pályaorientáció

Az általános és részletes követelmények az egyes műveltségi területek közvetlen feladatainál olvashatók a Nemzeti Alaptantervben.

A környezeti nevelés mint „keresztantervi feladat” elsősorban az „Ember és természet”, valamint az „Ember és társadalom” műveltségterületek tantárgyaiban szerepel leggyakrabban oktató-nevelő munkánkban, de nem mellőzhető más műveltségi területeken sem.

A környezet fogalmának értelmezése (ld.: Az ember és környezete c. ábrát.)

A mellékelt ábrán szeretném bemutatni az egyes EMBER-t és környezetét. E kapcsolatrendszer minden felnövekvő gyermeknek világosan kell látnia, mert e nélkül nem értheti meg igazán a természet- és környezetvédelem alapelveit sem. Az em-

ber egy bonyolult, dinamikusan változó rendszer tagja, amelyben az alkotó részek közötti kapcsolatok a legtöbb esetben jól jellemezhetőek:

- törvényszerűségek
- ok-okozati
- mennyiségi-minőségi
- rész-egész
- egyes-általános
- lényeg-jelenség stb. összefüggések feltárásával.

Az ábrán látható nyilak jól jelzik az alapvető élő-életlen, növény-állat-ember, ember-ember, természet-társadalom stb. kölcsönhatásokat. Ezek megmutatása nemcsak az általános iskolás korban fontos, **felnőtt korban se feledkezzünk meg róluk!** Minden embernek legyen elemi joga, hogy helyét tudatosíthassa e nagyvilágban!

A vázlatból jól értelmezhető, hogy az ember **természeti és társadalmi** lény is egyszerre: *társadalmat alkotó természeti lény.*

A **természeti lény** mivolta a természethez több szinten történő szükségszerű kapcsolódásból eredeztethető. A természet evolúciós termékeként jelent meg a Homo sapiens, de jelenében és jövőjében egyaránt mintegy „**élő köldökzsinór**” kapcsolódik a „nagy” szülőhöz. A **levegő, a víz és a tápanyagok** mind környezetünkben kerülnek szervezetünkbe. A levegőben lévő oxigén nélkül legfeljebb néhány percig, víz nélkül néhány napig, táplálékfelvétel hiányában csupán pár hétig maradnánk életben.

- 2 liter/nap folyadékmenyiség
évi 730 liter

- 0,4 kg/nap tápanyag évi 150 kg
- 20% fehérje
- 50% zsír
- 50% szénhidrát összetételben
- 0,5 l levegő légvételenként naponként 10 m³-t évenként 3650 m³-t jelent.

A fenti anyagokkal természetesen sok olyan ágens is bejut szervezetünkbe, amelyek különféle ártalmakat (pl. fertőző megbetegedéseket, allergiás tüneteket, netán mérgezéseket) is okozhat. A levegőben lévő szilárd (por, pollenek, spórák, permeszterek, baktériumok, vírusok stb.) mennyisége 10 ezer–200 ezer db/cm³ előfordulású, település jellegétől függően. Ha csak 10 ezer/cm³-es értékkel számolunk:

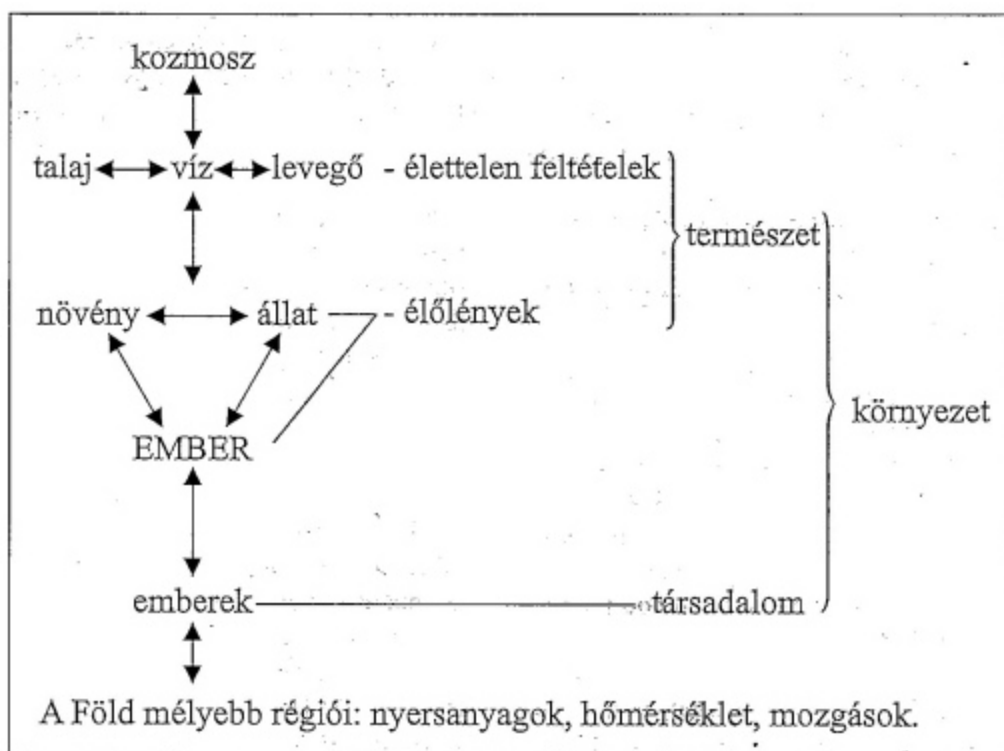
- 1 légvételnél 5 millió
- 1 perc alatt 80 millió
- 1 óra alatt 4,8 milliárd

szilárd szennyeződés kerülhet be légző apparátusunkba!

A levegő és a víz számára nincsenek országhatárok, de az élelmiszerek nemzetközi forgalmazása is hasonlóan jellemezhető. Egy-egy természeti katasztrófa (földrengés, vulkánkitörés, savas-eső) vagy az ember által **végzett tevékenység** (üzemi baleset, háborús- és terrorcselekmények) következményei globális (egész Földünkre) méretű következményekkel járhatnak.

A természet az ember éléskamrája

A 6 milliárdot is meghaladó lélekszámú emberiség krízishelyzetbe jutott a természet intenzív hasznosítása következtében. A fejlődés fenntarthatósága napirendi kér-

Az ember és környezete

désként fogalmazódik meg minden jelentősebb gazdaságot érintő találkozón. Az aránytalanságok (gazdagságban-szegénységben, műveltségben stb.) fokozódása nem az összefogás, hanem a konfliktusok kirobbanásai malmára hajtják a vizet.

Meg kell tanulni „gazdálkodni” a természeti adottságokkal!

Az ember mint társas/társadalmi lény:

A családi, települési, nemzeti kötődések ma már világméretűvé szélesednek:

- ld. - nemzetek keveredése (vándorlások!)
- nemzetközi kapcsolatok felélénkülése (gazdasági, politikai stb. nexusok)
- hírközlés (kommunikáció) globálissá válása következtében.

A legnagyobb problémát a visszahúzó (elmaradott tradíciók, fundamentalizmus, munkátlanosság, „földi siralomvölgy”) elvek megléte jelentik, amelyek visszazorítása bonyolult és hosszadalmas, türelmes munkát igényel, s azok csak nemzetközi konszenzussal és összefogással számolhatók fel.

Közel lehetőségeink:

- környezetünk értékeinek (természeti, társadalmi) védelme, ápolása, szépítése
- településünk tisztasága (szennyező források felderítése, megszüntetése)
- településünk esztétikai csinosítása,
- ésszerű településfejlesztés
- higiéné javítása (kóborállatok, csatornázás, szennyvíztisztítás, ivóvízellátás, levegő- és talajvédelem)
- minőségbiztosítás minden területen (ne csak szólam legyen!)

A „bölc ember” jelző alapján elképzelhető a „globális rendezés”, de az igen eltérő világnézeti, tudásbeli, erkölcsi, jogi, gazdasági stb. viszonyok között élő embercsoportok létezése egyelőre ezt nagyon megnehezíti.

A sikeres környezeti nevelés feltételeit az alábbiakban látnám:

- A tudás minden embert megillet (ld.: analfabétizmus!)
- A hamis ideológiák visszazorítása (babonáság, politika és vallási anomáliák megszűnése)
- Az ember
  - értelmesen cselekvő
  - hasznos munkát végző
  - társas/társadalmi lényként funkcionáljon
- Cselekedjen lokálisan, gondolkozzon globálisan!
- Nemzetközi összefogások fontossága
- Őrizzük meg a sokszínűséget, de keressük — és találjuk meg — a közöset, hiszen valóban „csak egyetlen Földünk van”!

Bízom abban, hogy e vázlatos gondolatébresztő sorokból is kiderült, hogy a címben megjelölt „időszerű feladatok” elemi és állandó követelmények lesznek az emberiség jövő évezredeiben.

Dr. Laki Ferenc

Elhangzott Baján 2001. november 6-án a MEGYEI TUDOMÁNY NAPJA MEGYEI TUDOMÁNYOS FÓRUM plenáris ülésén a „Környezetvédelmi nevelés időszerű kérdései” címmel.

Helyreigazítás...

Lapunk 2001. decemberi számának 14. oldalán Merk Zsuzsa *Udvardi Erzsébet ismét eljött Bajára* című írásában a második versidőzetnél (Dsidá Jenő: Templomablak) a verssorok felcserélésével durva hibát vétettünk.

A hibát meg nem történné tenni sajnos nem tudjuk, de mulasztásunkat enyhítenőd, az írás utolsó, teljes bekezdését az alábbiakban közölve, a Szerző, az első között érintett Udvardi Erzsébet és az Olvasó szíves elnézését kérjük.

Mind egyik képen él a fény, az ember, s az ember békéje, akkor is, ha nincs ember a képen. Az elmúlt néhány hétben magam is békét kaptam, talán azért, mert sokat gondoltam Rá. Békesség ennek a háznak! — szól a Jézus-tanítványok köszöntése.

Udvardi Erzsébet művei is így köszönnek Bajának az advent reményében, s ezt üzenik:

„Színek zengése!
Fények zúgása!
Mártír mosolya!
Szűz vallomása!
Kék, ami békül,
piros, ami lázad!

Ó, titkok titka:
a földön ittlent
belülről nézzen
mindenki mindent,
szemet és szívet
és harcot és békét! —
Áldja meg az Úr,
áldja meg az Úr
a belülről látók
fényességét!”

Tisztelt Olvasónk!

A 2001-es évben sokan éltek törvény adta lehetőségükkel a személyi jövedelemadó egy százalékának közcélú felhasználását illetően úgy, hogy alapítványukat választották a Bajai Honpolgár című lap támogatására. Segítségüket ezúton is megköszönjük.

Az 1996. évi CXXXVI. tv. 1997. évi módosítása 2002-ben is lehetőséget ad a közhasznú szervezetek támogatására. Kérjük Önt, tisztelje meg döntésével az idén is a Bajai Honpolgár Alapítványt, jelölje meg a személyi jövedelemadó — SZJA — 1% kedvezményezettjeként, hogy független — főleg várostörténeti és környezetvédelmi témákkal foglalkozó — 12 év óta havonta megjelenő lapunk kiadása 2002-ben is sikeresen folytatódjon.

Adószámunk: 19047403-103

Bízunk szíves támogatásában!

*Bajai Honpolgár Alapítvány
Kuratóriuma*

BAJAI HONPOLGÁR

Város- és Környezetvédelmi Lap

1992. január 1. óta

Város- és Környezetvédelmi Lap

Megjelenik minden hónap

első napján ISBN 1416-4469

<http://www.bajaobs.hu/baja/honpolgr/mutato.htm>

Szerkeszti a szerkesztőbizottság

Felelős vezető:

Bánáti Tibor

Tagjai:

Bálint László, dr. Dániel József, Jász Anikó,

Kovács Zita, dr. Laki Ferenc,

Sárosy Józsefné, Schmidt Antal

Tervező szerkesztő:

Bálint Attila

Lapalapító és kiadó:

Újvárosi Általános Művelődési Központ

Postacím:

6500 Baja, Oltvány Imre u. 14.

Fenntartó:

Bajai Honpolgár Alapítvány

Az alapítvány számlavezető bankja:

OTP Kereskedelmi Bank Rt.

Bajai Fiókja 11732033

Bajai Honpolgár Alapítvány 20030119

Nyomdai munkák:

Arculat Nyomda Kft.

Baja, Attila u. 15. Tel.: 79/428-944

**KÉZIRATOT, FÉNYKÉPET NEM ŐRZÜNK
MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA.**